

Ansvarsgenombrott

- En komparativ studie av svensk och amerikansk bolags - och miljö rätt vad gäller institutet ansvarsgenombrott.

Tillämpningsuppsats vid Jur.Kand.programmet på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.
30 Högscolepoäng

Jennie Svensson

Handledare – Professor Rolf Dotevall

Göteborg den 21 maj 2008

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Disposition	4
1.3 Metod och material	5
1.4 Avgränsning	7
2. Aktiebolagsrätten i Sverige	9
2.1 Principen om personlig ansvarsfrihet	9
3. Ansvarsgenombrott	10
3.1 Ansvarsgenombrott i praxis	10
3.2.1 NJA 1947 s 647	11
3.2.4 NJA 1975 s 45	12
3.2.5 NJA 1982 s 244	12
3.2.6 NJA 1992 s 375	13
3.3 Utdömmande av ansvarsgenombrott	16
3.4 Rättslig reglering av ansvarsgenombrott	17
3.4.1 Betalningsansvarighetskommittén	17
3.4.2 Aktiebolagskommittén	18
3.4.3 Fördelar och nackdelar med en rättslig reglering	20
3.5 Konklusion ansvarsgenombrott i Sverige	20
4. Bolagsrätten i USA	21
4.1 Borgenärsskydd	21
4.2 Ansvarsgenombrott	22
4.2.1 Brist på fullgörande av formaliteter	22
4.2.2 Underkapitalisering	23
4.2.3 Osjälvständig verksamhet	24
4.2.4 Alter ego doktrinen	24
4.3 Deep Rock doktrinen	25
4.4 Olika användbara metoder	25
4.5 Tillämplig lag	26
4.6 Konklusion ansvarsgenombrott i USA	26
5. Slutsats	27
6. Svensk miljö rätt	31
6.1 EG: s miljölagstiftning	32
6.1.1 Miljöansvarsdirektivet	33
7. Miljöbalken	34
7.1 Avhjälpandeansvaret enligt MB 10 kap	34
7.1.1 Avhjälpandeansvarets innebörd	34
7.1.2 Ansvarig för avhjälpande	35
7.1.3 Solidariskt ansvar	35
7.1.4 Preskription	36
8. Verksamhetsutövarbegreppet	36
8.1 Verksamhetsutövare enligt miljöansvarsdirektivet	36
8.2 Verksamhetsutövare enligt MB	37
8.3 Uppnås direktivets miniminivå i svensk rätt?	37
8.3.1 Miljöansvarsutredningens bedömning	38
8.3.2 Regeringens bedömning	38
8.4 Direktivkonform tolkning	39
9. Ansvarsgenombrott inom miljö rätten	40
9.1 Miljöansvarsutredningens bedömning	41

9.3 Regeringens bedömning.....	42
10. Amerikansk miljö rätt.....	42
10.1 CERCLA	43
10.2 Ansvariga	43
10.2.1 Verksamhetsutövare.....	44
11. Slutsats	45
12. Slutord.....	49
13. Källförteckning.....	50
13.1 Offentligt tryck	50
13.1.1 Propositioner.....	50
13.1.2 Statens offentliga utredningar.....	50
13.1.3 Övrigt.....	50
13.2 Litteratur.....	50
13.4 Praxis.....	51
13.5 Internetkällor	52

1. Inledning

Aktiebolaget är den bolagsform i vilken en verksamhet kan bedrivas utan att delägarna riskerar att bli personligen ansvariga för ett bolags eventuella skulder.¹ Det civilrättsliga institutet ansvarsgenombrott utgör emellertid ett undantag till denna grundläggande princip om ansvarsfrihet. Institutet innebär att aktieägare kan göras personligen ansvariga i situationer då domstolen anser att aktiebolagsformen missbrukats på ett eller annat vis. I Sverige har institutet använts sparsamt till skillnad från USA där ansvarsgenombrottstanken är väl utvecklad. För svenskt vidkommande är det främst i bolagsrättsliga sammanhang som ansvarsgenombrott hittills har aktualiserats men på senare tid är det på miljörettens område som diskussionen om ansvarsgenombrott har varit högaktuell.

Det genomgående temat för denna uppsats är således ansvar. Med ansvar avses att det rättmätiga ansvarssubjektet tar konsekvenserna av sina handlingar. En till synes given utgångspunkt men långtifrån oproblematiserad. Identifiering av rättmätiga ansvarssubjekt är förenat med svårigheter och har visat sig vara avhängigt av såväl legala definitioner och ansvarsregler som utvecklingen i rättspraxis.

Syftet med denna uppsats är att påvisa under vilka förhållanden ansvarsgenombrott tidigare har använts och i vilka sammanhang institutet kan komma att aktualiseras i framtiden. Därtill är syftet att utreda huruvida det finns ett behov av en lagfäst regel om ansvarsgenombrott inom såväl det bolagsrättsliga området som det miljörättsliga.

1.1 Disposition

Jag har valt att dela upp uppsatsen i två delar. I den första delen anlägger jag ett bolagsrättsligt perspektiv vad gäller frågan om ansvarsgenombrott för att i den andra delen anlägga ett miljörättsligt perspektiv.

Jag har valt att inleda med en bolagsrättslig del eftersom det är där institutet ansvarsgenombrott har sitt ursprung. Mitt mål med denna del är att skapa en grundförståelse för ansvarsgenombrott samt visa när det hittills har aktualiserats och under vilka förhållanden

---

¹ R. Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, s. 19.

det kan komma att tillämpas av domstol. I den andra delen anlägger jag ett miljörettsligt perspektiv eftersom det är inom miljöretten som institutet på senare tid har diskuterats.

Slutligen har jag valt att ha en slutsats efter respektive del eftersom jag anser att en sådan ordning bringar mest klarhet och tydlighet. Avslutningsvis har jag dock ett gemensamt slutord vilket knyter ihop och summerar upp mitt ställningstagande vad gäller frågan om lagreglering av ansvarsgenombrott både inom bolagsrätten och miljöretten.

1.3 Metod och material

Det finns i nuläget ingen lagfäst regel om ansvarsgenombrott i svensk rätt varför det inte har varit möjligt med någon lagtolkning. Institutet är dock behandlat i doktrin varför mitt material till största delen utgörs av litteratur på området. Ansvarsgenombrott har diskuterats i den svenska rättstillämpningen under ett par decennier varför en stor del av mitt material även består av offentliga utredningar samt propositioner. Svensk rättspraxis på området är sparsam men de rättsfall som på ett eller annat vis anknyter till frågan om ansvarsgenombrott utgör föremål för en praxisgenomgång för att kunna påvisa när ansvarsgenombrott hittills har tillämpats.

Eftersom det i svensk rätt visade sig vara svårt att urskilja några generella riktlinjer i frågan om ansvarsgenombrott fanns det anledning att titta närmare på utländsk rätt för vägledning i frågan. Jag har därför valt att jämföra den svenska rätten med amerikansk rätt eftersom institutet ansvarsgenombrott är välutvecklat i den amerikanska bolagsrätten och den amerikanska miljöretten är unik vad gäller ansvarsförhållanden. Vad närmare gäller den amerikanska miljöretten utgörs mina källor därunder av andrahandskällor eftersom mitt syfte med detta avsnitt endast är att påvisa vidden av kretsen av potentiellt ansvariga i miljörettsliga sammanhang i USA vilket jag anser jag kan uppnå med valda andrahandskällor. Jag har inte närmare fördjupat mig i den amerikanska miljöretten vad gäller potentiella problem och konflikter och sätter därför stor tillit till mitt val av källor härunder vad gäller syftet med att endast påvisa de grundläggande ansvarsförhållandena. Mot bakgrund av den sammansatta författargruppen till den källa som jag i första hand har använt mig av, under det miljörettsliga perspektivet, anser jag att de beskrivningar som ges av grunderna i den amerikanska rätten är tillförlitliga mot bakgrund av de källor som författargruppen i sin tur har använt sig av.

Fokus ligger emellertid på den svenska rätten vilket också är anledningen till varför avsnitten om amerikansk rätt är mindre till omfång än de avsnitt som berör svensk rätt.

1.4 Avgränsning

Det finns en mängd olika sammanhang då frågan om ansvarsgenombrott kan aktualiseras. Jag har dock inte närmare utrett de olika bolagsrättsliga sammanhang där institutet kan aktualiseras utan jag har haft för avsikt att skapa en grundförståelse för institutet för att i den miljörettsliga delen göra det möjligt att påvisa hur ett civilrättsligt institut smyger sig in på det offentlighetsrättsliga området.

Vad närmare gäller den miljörettsliga delen är det ansvarsgenombrott i förhållande till de reviderade ändringarna i 10 kap Miljöbalken (1998:808) (MB) som utgör föremål för min uppsats. Eftersom mitt fokus utgörs av ansvar är det emellertid de ändringar som avser ansvarsförhållanden som jag utrett närmare och inte övriga förändringar.

Som tidigare nämnts har jag tittat närmare på amerikansk rätt för vägledning. Institutet ansvarsgenombrott används även i flertalet europeiska länder och det hade därför funnits anledning att jämföra den svenska rätten med exempelvis den engelska bolagsrätten och inte bara den amerikanska. Jag har dock avgränsat mig häremot av den anledningen att den amerikanska rätten också har en välutvecklad tanke om ansvarsförhållandena i miljörettsliga sammanhang vilket då lämpade sig väl med mitt bolagsrättsliga – respektive miljörettsliga perspektiv.

Del 1

Bolagsrättsligt perspektiv

**– Ansvarsgenombrott i svensk
respektive amerikansk bolagsrätt**

2. Aktiebolagsrätten i Sverige

Aktiebolagsformen är en mycket väl använd företagsform i Sverige. I ett aktiebolag kan i princip vilken lovlig typ av verksamhet som helst bedrivas. Aktiebolaget är ingående lagreglerat i svensk rätt och har en väl utbyggd organisation.²

År 1995 infördes en ordning med två kategorier av aktiebolag i Sverige, privat – respektive publikt aktiebolag. Detta för att kunna anpassa den svenska aktiebolagslagen till de krav som Sveriges medlemskap i EU medförde. Den senare utgör en bolagsform för de större bolagen med en stor och växlande ägarkrets emedan den privata bolagsformen riktar sig till de mindre bolagen med en liten och mer stabil ägarkrets. Gemensamt för de bägge aktiebolagsformerna är att de båda bygger på den grundläggande principen om personlig ansvarsfrihet.³

2.1 Principen om personlig ansvarsfrihet

I portalparagrafen 1 kap 3 § i aktiebolagslagen (2005:551) (ABL) återfinns principen om personlig ansvarsfrihet vilken utgör ett av aktiebolagets främsta kännetecken. Denna princip skiljer aktiebolaget från andra bolagsformer och gäller oavsett om ägaren är en fysisk eller juridisk person.⁴ Aktieägarnas frihet från personligt ansvar utgör en av aktiebolagsrättens grundpelare och det torde vara just denna princip som har gjort att aktiebolagsformen har blivit den dominerande associationsformen för näringsverksamhet av större omfattning. Principen innebär att den som tillskjuter kapital till ett aktiebolag riskerar inte att förlora mer än vad denne investerat. Detta öppnar upp möjligheterna för att attrahera kapital till även mer riskfyllda företagsinitiativ vilket i sin tur utgör en viktig förutsättning för det svenska näringslivets utvecklingsmöjligheter. Det anses därför finnas all anledning att iaktta försiktighet vad gäller inskränkningar i denna grundläggande princip.⁵

Principen om den personliga ansvarsfriheten är emellertid inte undantagslös.⁶ Enligt lag gäller att åtgärder som vidtas före registreringen hos Bolagsverket kan medföra ansvar eftersom bolaget då ännu inte utgör en juridisk person. Samma sak gäller för den verkställande

---

² S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt*, s. 244 f.

³ R. Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, s. 23 f.

⁴ SOU 2006:39 s 231.

⁵ Prop. 2004/05:85 s. 207.

⁶ Ibid s. 206.

direktören och styrelsen om de inte fullgör vad som åligger dem i samband med reglerna om likvidation i ABL 25 kap.⁷ Ytterligare ett undantag till portalparagrafen utgörs av institutet ansvarsgenombrott vilket har tillämpats i de fall då principen om aktieägares ansvarsfrihet ansetts leda till ett icke godtagbart resultat.

3. Ansvarsgenombrott

Med ansvarsgenombrott avses att en domstol, utan lagstöd, tillåter att aktieägare görs personligen ansvariga för bolagets förpliktelser trots att de inte överträtt någon regel i ABL eller brustit i fullgörelse av någon skyldighet gentemot bolaget. Domstolens tillåtelse ges då i strid med principen om frihet från betalningsansvar. Den väsentliga förutsättningen för ansvarsgenombrott torde vara att bolagets verksamhet bedrivs i ett moderbolags eller annan ägares intresse med tillgångar som uppenbart är en otillräcklig bas för de risker och förpliktelser som en verksamhet kan antas medföra.⁸ Hittills har ett sådant ansvar aktualiserats endast i de fall då bolaget ifråga har saknat möjligheter att uppfylla sitt bolagsrättsliga ansvar. Det är alltså frågan om ett subsidiärt ansvar.⁹

3.1 Ansvarsgenombrott i praxis

I Sverige har rättspraxis i frågan om ansvarsgenombrott varit sparsam jämfört med övriga länder. I ett fåtal fall har dock domstolarna gjort avsteg från den grundläggande principen om ansvarsfrihet och istället låtit aktieägare vara ansvarssubjekt.

Jag har i denna praxisgenomgång valt att bortse från de allra tidigaste rättsfallen eftersom de rörde ekonomiska föreningar och inte aktiebolag. Fokus ligger istället på NJA 1947 s 647 som i doktrin sägs utgöra ett typfall och egentligen det enda rättsfallet vad gäller ansvarsgenombrott som vi har i Sverige. Därefter följer en genomgång av ytterligare tre rättsfall som inte utgör egentliga typfall men i vilka HD har berört frågan om ansvarsgenombrott på ett eller annat vis.

---

⁷ Karnov kommentar till ABL 1:3.

⁸ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt*, s. 244 f.

⁹ SOU 2006:39 s. 232.

3.2.1 NJA 1947 s 647

I det så kallade dammfallet hade ett antal kraftverksägare bildat ett aktiebolag för att kunna utnyttja vissa regleringsmöjligheter förenade med innehavet av en dammbyggnad mellan två sjöar. Vid ett tillfälle svämmade ån över och omkringliggande fastigheter skadades. Delägarna i bolaget ansågs vara ansvariga för den utomobligatoriska skada som uppkommit genom att ha förfarit vårdslöst vad gällde skötseln och underhållet och därigenom bidragit till de uppkomna skadorna. Bolaget som trätt i likvidation saknade dock medel att täcka denna skada. Den skadeståndslidande väckte då talan direkt mot dammbolagets aktieägare och yrkade att dessa skulle förpliktas att utge det utdömda beloppet. Yrkandet bifölls i samtliga instanser.

HD anförde att kraftverksägarna inte kunde ha ansetts utöva någon självständig verksamhet utan att bolaget endast bildats för att kunna hushålla med dammens vatten. Med hänsyn taget till att bolaget inte ansågs bedriva en självständig verksamhet och med hänsyn taget till omständigheterna i övrigt ansågs inte kraftverksägarna kunna undgå att hållas ansvariga för skadan de åsamkat.¹⁰ Avgörande vikt lades således framförallt vid det faktum att bolaget var *underkapitaliserat* samt att bolaget utövat en *osjälvständig verksamhet* i förhållande till ägarna.¹¹ Därtill rörde det sig om en utomobligatorisk skada vilket innebär att de drabbade inte står i någon direkt relation med aktiebolaget ifråga. Detta utomobligatoriska förhållande kan ha ökat domstolens vilja att tillämpa institutet ansvarsgenombrott.¹²

Av doktrin framgår att det är oklart huruvida rättsfallet kan anses ha ett prejudikatvärde eller inte. Rättsfallet framhålls dock av de flesta utgöra det enda egentliga typfallet i svensk rättspraxis vad gäller institutet ansvarsgenombrott och rättsfallet torde därför kunna vara vägledande i andra liknande fall.¹³

---

¹⁰ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s.42

¹¹ T. Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 332.

¹² Föreläsning med Rolf Dotevall den 11 september 2007

¹³ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 42 f.

3.2.4 NJA 1975 s 45

I det så kallade kommissionärsbolagsfallet stod Holmenbolaget och Bilbolaget i centrum. Av ett upprättat avtal framgick att Holmenbolaget var kommissionär emedan Bilbolaget utgjorde kommittent i det aktuella kommissionärsförhållandet. Båda bolagen ägdes av samma fysiska person. Efter ett par år försattes Holmenbolaget i konkurs efter egen ansökan varvid det visades saknas tillräckliga tillgångar i Holmenbolaget. Borgenärerna vände sig då istället till kommittentbolaget, Bilbolaget.

HD ansåg att ett betalningsansvar för Bilbolaget varken kunde grunda sig på den personella gemenskapen mellan de båda bolagen eller på det förhållandet att Holmenbolagets verksamhet bedrivits uteslutande i Bilbolagets intresse. HD ansåg dock att Holmenbolagets tillgångar inte varit av tillräcklig storlek för att bolaget skulle anses vara ett självständigt bolag. Holmenbolaget ansågs därför vara *osjälvständigt* i förhållande till Bilbolaget. Det var således *underkapitaliseringen* som medförde att Holmenbolagets verksamhet ansågs vara så osjälvständig att Bilbolaget istället fick anses vara den egentliga näringsidkaren.¹⁴

3.2.5 NJA 1982 s 244

Byggma Syd AB var moderbolag i Byggmakoncernen. Byggma Syd AB hade 17 dotterbolag. Leveranser till dotterbolagen beställdes av dessa var för sig och ordererkännandena uppmanades att sändas till dotterbolaget ifråga. Fakturorna skulle däremot sändas till koncernens huvudkontor. I moderbolagets balansräkning redovisades koncernens samtliga leverantörsskulder oavsett vilket dotterbolag som beställt varorna. Byggma Syd AB försattes i konkurs. Två leverantörer bevakade fordringar i konkursen till ett relativt stort belopp. Konkursförvaltaren bestred dessa bevakningar och anförde att fordringarna avsåg ett av dotterbolagen. Leverantörerna hävdade att rätten borde döma till ansvarsgenombrott eftersom moderbolaget integrerat dotterbolagens rörelser i sin egna verksamhet på ett sätt som gör att moderbolaget inte kan undgå att betala dotterbolagens rörelseskulder.

HD förklarade moderbolaget betalningsansvarig för ett av dotterbolagens skulder på avtalsrättslig grund. Det faktum att dotterbolagens leverantörer uppmanades att sända

---

¹⁴ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 46.

fakturorna till moderbolaget ansågs leda till ett konkludent avtal mellan moderbolaget och dotterbolagens borgenärer. HD biföll därför käromålet på avtalsrättsliga grunder och frågan om ansvarsgenombrott prövades inte. Som grund för detta framhölls att det för ansvarsgenombrott krävs att förhållandet till dotterbolaget måste framgå som ett klart *illojalt förfarande* vilket det inte ansågs göra i detta fall. Med illojalt förfarande torde avses att ett dotterbolags verksamhet drivs uteslutande för moderbolagets räkning med tillgångar som uppenbart är en otillräcklig grund mot bakgrund av de risker och förpliktelser som en verksamhet kan medföra, det vill säga att dotterbolaget är i princip underkapitaliserat från början.¹⁵

3.2.6 NJA 1992 s 375

I början av 1980-talet planerade Varbergs kommun för ett anläggande av ett så kallat lekland i Varberg. Med anledning av dessa planer bildade Varbergs kommun stiftelsen Sol och Bad. Stiftelsen tecknade tillsammans med ett antal privatintressenter aktier i ett bolag som fick namnet Leklandet. Efter ett tag bildades ytterligare ett bolag, Himlebolaget. Under hösten 1984 fick Himlebolaget likviditetsproblem varför man beslutade sig för att expandera sig ut ur krisen. En sådan expansion krävde emellertid en omfattande utökning av bankens krediter. För att kunna bevilja en sådan kreditökning krävde Handelsbanken att stiftelsen skaffade sig majoritetsansvar i Himlebolaget vilket de också gjorde. 1985 hade Handelsbanken utstående krediter på 12 miljoner kronor till de båda bolagen. Leklandet försattes i konkurs i september 1985 och Himlebolaget i oktober samma år. Handelsbanken väckte talan mot kommunen istället för mot stiftelsen och åberopade i första hand ett utfärdat ”letter of intent”. I andra hand gjorde man gällande att kommunen borde ansvara för Himlebolagets skulder i enlighet med principen om ansvarsgenombrott.

HD förklarade först och främst att kommunen ej var bundna av det utfärdade ”letter of intent” på grund av vissa kommunalrättsliga bestämmelser. HD bedömde emellertid att Himlebolaget varit *underkapitaliserat* vid den tidpunkt då stiftelsen blev majoritetsägare i Himlebolaget. Himlebolaget ansågs dessutom *sakna självständigt affärsmässigt syfte* och att kommunen utövat ett reellt inflytande över bolaget. Därefter avgjordes frågan om huruvida Handelsbanken skulle anses ha varit i god tro om föreliggande förhållanden i bolaget.

---

¹⁵ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 49 f.

Handelsbanken ansågs inte ha varit i god tro eftersom de hela tiden varit medvetna om samtliga de faktorer som från bankens sida åberopades som grund för att ansvarsgenombrott skulle utdömas. Det var i detta fall banken som var initiativtagare till såväl bolagskonstruktionen som finansieringen och dessutom hade banken haft full insyn i bolagets ekonomiska angelägenheter. Samtliga instanser tillmätte bankens onda tro avgörande betydelse i frågan om ansvarsgenombrott.

HD uttalade sig tyvärr inte kring vad som i övrigt skulle ha krävts för ansvarsgenombrott. Det förefaller dock som om större kreditgivare vars huvudsakliga verksamhet är att lämna krediter inte bör kunna få bifall till en talan om ansvarsgenombrott. Det får anses ingå i deras uppgift att skaffa sig nödvändig information om en kredittagares ekonomiska situation. Underlåts denna skyldighet sker kreditgivningen på egen risk.¹⁶

Slutsatsen som kan dras av fallet är att ett yrkande om ansvarsgenombrott inte kan bifallas när borgenären vid förpliktelsens uppkomst varit medveten om de förhållanden som åberopas till stöd för yrkandet om betalningsskyldighet.¹⁷

3.2.1.1 Konklusion av praxisgenomgången

I doktrin har rättspraxis på området inte ansett det göra möjligt att urskilja någon klar ståndpunkt i frågan om ansvarsgenombrott och att det inte heller är möjligt att dra några allmänna slutsatser eftersom underlaget är alltför knapphändigt.¹⁸

Till skillnad från framförda synpunkter i doktrinen anser jag att det är möjligt att dra slutsatser av genomgången praxis eftersom domstolarna i samtliga dessa fall har använt sig av likartade rekvisit. Må hända att antalet rättsfall är få men slutsatsen som ändock kan dras är att det hittills har krävts att verksamheten är osjälvständig och underkapitaliserad och att aktieägaren på ett otillbörligt vis dessutom skall ha missbrukat aktiebolagsformen för att ansvarsgenombrott skall aktualiseras och utdömas av domstol.¹⁹ Utgångspunkten kan därför

---

¹⁶ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 57 ff.

¹⁷ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 244.

¹⁸ *Ibid*, s. 244.

¹⁹ T. Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 333.

sägas vara att åtminstone tre rekvisit skall vara uppfyllda för att ansvarsgenombrott skall kunna aktualiseras.

Ser vi till de två första rekvisiten osjälvständighet och underkapitalisering tillmättes de stor betydelse i NJA 1947 s 647 och deras betydelse har alltsedan dess diskuterats och aktualiserats i efterföljande fall. I nästintill samtliga av de rättsfall som har varit föremål för min praxisgenomgång har osjälvständighet och underkapitalisering varit, om inte en avgörande roll, så i vart fall av stor betydelse för domstolens bedömning. Underkapitalisering har också visat sig vara en faktor som tyder på en osjälvständig verksamhet och de båda rekvisiten kan därför sägas ha ett starkt samband.

Vad närmare gäller det tredje rekvisitet som vi kan kalla otillbörlighetsrekvisitet är det svårt att tydligt redogöra för vad som torde avses härmed. Det står dock klart att det krävs ytterligare något utöver osjälvständighet och underkapitalisering för att domstolen skall utdöma ansvarsgenombrott. Denna slutsats bekräftas också i NJA 1982 s 244 på så vis att ansvarsgenombrott inte aktualiserades på grund av att förhållandet mellan moderbolaget och dotterbolaget inte ansågs framstå som ett klart illojalt förfarande vilket hade krävts för ansvarsgenombrott. Det måste alltså röra sig om någon typ av missbruk av aktiebolagsformen.

Vid bedömningen av ansvarsgenombrott är det också så att karaktären av förhållandet mellan parterna är av betydelse. Ser vi återigen till NJA 1947 s 647 hörde det med all säkerhet till saken att den skadeståndslidande inte stod i en avtalsrelation till dammbolaget utan drabbades av en utomobligatorisk skada, det rörde sig alltså om ett utomobligatoriskt förhållande. Därmed inte sagt att det endast är i sådana fall som ansvarsgenombrott kan aktualiseras. I NJA 1975 s 45 rörde det sig om ett inomobligatoriskt förhållande och detta till trots så hölls huvudmannen i mellanmansförhållandet ansvarig. I ett inomobligatoriskt förhållande har dock en skadelidande begränsade möjligheter att föra talan om ansvarsgenombrott eftersom det då är upp till motparten att själv bedöma bolagets ekonomiska ställning. Det kan därför sägas uppställas krav på att käranden måste vara i god tro om de förhållanden på vilka ansvarsgenombrott grundas vilket också fastslogs i NJA 1992 s 375. Bankens onda tro medförde i det fallet att ansvarsgenombrott inte kunde aktualiseras även om övriga rekvisit såsom osjälvständighet och underkapitalisering i och för sig var uppfyllda. En talan om ansvarsgenombrott i inomobligatoriska förhållanden är därmed beroende av den skadelidandes goda respektive onda tro.

Slutsatsen som kan dras av genomgången praxis är att det kan finnas anledning att väcka en talan om ansvarsgenombrott i fall då det rör sig om en verksamhet som inte kan sägas ha ett eget affärsmässigt syfte, som inte har en tillräckligt stor ekonomisk bas och som därtill förfar otillbörligt på ett eller annat vis. Det finns också anledning att tro att domstolen har en större benägenhet att döma till ansvarsgenombrott vid utomobligatoriska förhållanden än vid inomobligatoriska.

3.3 Utdömmande av ansvarsgenombrott

I doktrin anses det angeläget att domstolarna skall kunna döma till ansvarsgenombrott endast med yttersta försiktighet.²⁰ I doktrin kan skönjas en motvillig inställning till en alltför extensiv tillämpning av institutet ansvarsgenombrott. Detta mot bakgrund av den stora betydelse som principen om personlig ansvarsfrihet har för företag och näringslivet i stort. Det framförs därför att det inte får vara möjligt för domstolarna att extensivt kunna fastslå ytterligare undantag eftersom en sådan utveckling skulle kunna komma att underminera den lagstadgade principen om personlig ansvarsfrihet.²¹

Vid fråga om ansvarsgenombrott måste utgångspunkten vara att en aktieägare, allmänt sett, måste ha rätt att bedriva en riskfylld verksamhet i ett aktiebolag utan att risktagandet som sådant medför att en aktieägare hålls ansvarig. Vidare måste det också vara möjligt att fortsätta bedriva ett aktiebolag med svag ekonomisk ställning fram till dess att plikt om tvångslikvidation uppkommer eftersom det finns en reell möjlighet att ett företag kommer på fötter igen. En aktieägare måste dessutom ha rätt att enväldigt styra och ställa över bolaget eftersom detta måste anses ingå i en ägares uppgifter.²²

Däremot är det inte meningen att ABL skall kunna fungera som en täckmantel för manipulationer av olika slag i ett aktiebolag. För sådana fall skall ansvarsgenombrott kunna utdömas och drabba den eller de ägare som faktiskt utövat inflytande över och främst haft nytta av det aktiebolag som agerat utåt.

---

²⁰ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 245.

²¹ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 245 f.

²² T. Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 333.

3.4 Rättslig reglering av ansvarsgenombrott

Lagstiftning rörande ansvarsgenombrott har övervägts och behandlats i ett flertal lagstiftningssammanhang under de senaste 20 åren.

3.4.1 Betalningsansvarighetskommittén

År 1984 tillsattes den så kallade Betalningsansvarighetskommittén som fick i uppdrag att närmare utreda förutsättningarna för regler om ansvarsgenombrott. Kommitténs slutsats blev att regler om ansvarsgenombrott var erforderliga men att dessa borde utformas så att de fick karaktären av en slags säkerhetsventil. Principen om ansvarsfrihet skulle dock alltså vara gällande. Betänkandet resulterade i ett förslag till en allmän regel om ansvarsgenombrott vilken lyder som följer:²³

”Kan ett aktiebolag inte uppfylla sina förpliktelser mot borgenärerna och beror detta på att en delägare begagnat sitt inflytande över bolaget på ett gentemot borgenärerna otillbörligt sätt, svarar delägaren solidariskt med bolaget för vad som brister. Ansvar inträder dock inte i annat fall än då bolagets ekonomiska underlag varit uppenbart otillräckligt i förhållande till verksamhetens art och omfattning samt till förutsebara risker. För förpliktelser på grund av avtal med viss borgenär inträder ej ansvar för delägare, som gjort vad som på honom skäligen ankommit för att upplysa borgenären om bolagets ekonomiska förhållanden.

Den som utan att vara delägare har ett bestämmande inflytande över bolagets verksamhet är ansvarig enligt de grunder som anges i första stycket.

I fråga om rätt att påkalla betalningsansvar enligt första och andra styckena och om väckande av talan härom tillämpas bestämmelserna i 4 kap 19 och 20 §§ konkurslagen.”

Lagrådet ansåg dock inte att kommitténs förslag uppfyllde kraven på rättssäkerhet på grund av den föreslagna lydelsens vaga utformning och ordval. För det första ansågs orden otillbörligt och uppenbart vara utpräglade värdeomdömen som ansågs vara alltför allmänt hållna för att kunna bringa klarhet.²⁴ Ordet otillbörligt ansågs mindre lyckat eftersom det har en alltför stark värdeladdning och knyter an till personliga åsikter i allmänt samhälleliga angelägenheter. Ordet uppenbart ansågs inte heller lyckat då det i sammanhanget förutsätter att bolaget faktiskt har gått i konkurs. Det vill säga att det alltid måste konstateras att företaget

²³ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 62 ff.

²⁴ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 62 ff.

har varit underkapitaliserat. Det blir då domstolens uppgift att med hjälp av en efterhandskonstruktion avgöra om nämnda förhållanden varit uppenbara redan innan konkursen.

Under alla förhållanden anses både otillbörlighetsrekvisitet och underkapitaliseringsrekvisitet ge utrymme för vitt skilda tolkningar beroende på tolkarens allmänna attityd till näringslivets seder och villkor.²⁵ Istället för att öka rättssäkerheten ansågs den föreslagna regeln riskera att medföra ett nytt osäkerhetsmoment i all näringsverksamhet som sker i aktiebolagsform genom att principen om ansvarsfrihet kan genombrytas på otillräckligt preciserade grunder.²⁶ En sådan vag utformning gör att det framstår som tveksamt om lagstiftningen kan komma att få en preventiv funktion.²⁷ Därtill framhöll lagrådet att det inte förelåg något egentligt behov av en lagstiftningsåtgärd vad gäller ansvarsgenombrott mot bakgrund av att principen om ansvarsfrihet redan tidigare genombrutits i praxis.²⁸

Den massiva kritiken från lagrådet medförde att regeringen avstod från att lägga fram ett förslag på en lagfäst regel om ansvarsgenombrott. Det ansågs inte finnas ett behov av särskilda regler eftersom ansvarsgenombrott dittills endast förekommit i ett fåtal mycket speciella fall och att vägledning därmed kunde hämtas från tidigare avgjord praxis.²⁹

3.4.2 Aktiebolagskommittén

År 1994 ansågs det ånyo finnas starka skäl som talade för en lagfäst regel om ansvarsgenombrott varför det beslutades att ge den så kallade Aktiebolagskommittén i uppgift att lämna förslag till bestämmelser om ansvarsgenombrott inför antagandet av den nya aktiebolagslagen.

Kommittén diskuterade inledningsvis kring tre principiellt olika lagstiftningsmodeller. Den första utgjorde en bestämmelse av generalklausulskaraktär, det andra förslaget föreslogs innehålla ett eller flera typfall och det tredje utgjordes av en skadeståndsregel. Det var

---

²⁵ Prop. 1990/91:198 s. 44.

²⁶ SOU 2006:39 s. 243.

²⁷ Prop. 1990/91:198 s. 44.

²⁸ SOU 2001:1 s. 284.

²⁹ S. Brocker & J. Grapatin, *Ansvarsgenombrott*, s. 64.

emellertid det första förslaget som ansågs tillgodose kravet på ett generellt lagstöd för ansvarsgenombrott på ett godtagbart sätt.³⁰

Vid tiden för Aktiebolagskommitténs uppdrag ansågs inte behovet av en lagfäst regel om ansvarsgenombrott vara större än vad behovet var på 1980-talet. Tvärtom ansågs behovet ha minskat med anledning av den utveckling av rättspraxis som skett på en rad olika områden sedan Betalningsansvarighetskommitténs betänkande lades fram. Bland dessa lagändringar och förslag till lagändringar kan nämnas skärpta regler i ABL om tvångslikvidation av aktiebolag, skyldigheten att upprätta balansräkning samt att denna skall granskas av en revisor. Sammantaget ansåg kommittén att det inte fanns något behov av att lagfästa institutet ansvarsgenombrott inom bolagsrätten.³¹ Kommittén ansåg däremot att behovet av att kunna ställa ägare till svars för skador som deras bolag har vållat var särskilt starkt på miljöområdet och att en särskild regel om ansvarsgenombrott därför skulle tjäna ett angeläget syfte inom miljörätten.³²

Inte heller regeringen ansåg att det för tillfället borde införas några generella regler om ansvarsgenombrott. Skälen för denna bedömning framhölls vara att principen om ansvarsfrihet utgör en av aktiebolagsrättens grundpelare. Det finns därför all anledning att iakttä försiktighet vad gäller inskränkningar i denna princip eftersom det är principen som sådan som har gjort att aktiebolagsformen har blivit den dominerande associationsformen inom näringslivet. Principen utgör således en viktig förutsättning för näringslivets utvecklingsmöjligheter. Dessutom har det visat sig vara förenat med betydande svårigheter att formulera en generell regel om ansvarsgenombrott som uppfyller kraven ur rättssäkerhetssynpunkt. Regeringen framhåller dock att även om de anser att det inte finns ett behov av en lagfäst regel så står det domstolarna fritt att tillämpa och utveckla de principer om ansvarsgenombrott som hittills vuxit fram i rättspraxis.³³

---

³⁰ SOU 2001:1 s. 285 f.

³¹ Ibid, s. 286 ff.

³² Ibid, s 208.

³³ Prop. 2004/05:85 s. 205 ff.

3.4.3 Fördelar och nackdelar med en rättslig reglering

Den främsta nackdelen med en lagfäst regel om ansvarsgenombrott är det faktum att en reglering, alldeles uppenbart, skulle stå i direkt strid med principen om ansvarsfrihet. Ett införande av allmänna undantag från denna princip anses kunna leda till mindre lyckade konsekvenser för associationsformen aktiebolag. Därtill skulle stora svårigheter vid tolkningen av en allmän lagregel uppkomma. Det torde även förhålla sig så att de fall då ansvarsgenombrott kan aktualiseras är så särpräglade att de inte låter sig fångas i lagtext utan bäst lämpar sig för behandling i praxis. Dessutom måste man ta i beaktande det faktum att ansvarsgenombrott endast har aktualiserats vid ett fåtal tillfällen och att en lagregel därför kan anses vara överflödig.³⁴

Det finns dock en stor risk för att aktiebolagsformen kan komma att missbrukas på ett eller annat sätt om vi fortsätter att strikt utgå från den klassiska aktiebolagsrättsliga utgångspunkten om att det råder frihet från betalningsansvar.

Inom framförallt koncernrätten kan man se att näringslivet, i takt med omvärldens förändringar, använder sig av koncernformen med ett mer eller mindre överordnat koncernintresse. Risken är då stor att aktiebolagsformen missbrukas på ett sätt som medför att ett eller flera dotterbolag i en koncern kan komma att anses vara osjälvständiga vilket är till nackdel för dotterbolagens borgenärer. För att kunna komma tillrätta med denna risk för missbruk har man i flertalet länder valt att tillämpa någon form av ansvarsgenombrott.³⁵ Bland dessa finns det exempel på länder som använder sig av en lagstadgad form av ansvarsgenombrott vilket har visat sig vara en effektiv metod.³⁶

3.5 Konklusion ansvarsgenombrott i Sverige

Principen om personlig ansvarsfrihet är av oerhörd stor betydelse för associationsformen aktiebolag och förefaller vara orsaken till varför svenska domstolar inte utdömt ansvarsgenombrott oftare än vad de hittills har gjort samt orsaken till varför man inte velat

---

³⁴ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 247 f.

³⁵ K. Moberg, *Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder*, s. 152 ff.

³⁶ Tyskland som är känd för sin koncernrätt använder sig av en lagstadgad form av ansvarsgenombrott.

införa en lagfäst regel om ansvarsgenombrott i den svenska bolagsrätten. Det står emellertid de svenska domstolarna fritt att vidareutveckla principen om ansvarsgenombrott.

4. Bolagsrätten i USA

Bolagsrätten i USA utgör delstatsrättslig lagstiftning. Ett bolag som är registrerat i en stat får dock lov att vidta aktiviteter i övriga stater under förutsättning att bolaget då registreras som ett utländskt bolag. Liksom i Sverige utgör principen om det begränsade ansvaret det viktigaste kännetecknet för aktiebolagsformen även i USA.³⁷

"I weigh my words when I say that in my judgement the limited liability corporation is the greatest single discovery of modern times" - Mark S. Cohen.

4.1 Borgenärsskydd

USA är omtalat för att vara en mycket "gäldenärsvänlig" jurisdiktion och sägs prioritera aktieägares möjligheter till flexibilitet framför upprätthållandet av ett borgenärsskydd.³⁸

Detta till trots skyddas emellertid ett bolags borgenärer i vissa situationer och man använder sig då framförallt av standardiseringar och normer.³⁹ Vad närmare gäller borgenärsskyddet i förhållande till ett bolags aktieägare tillhandahålls i huvudsak tre olika verktyg för att kunna hålla en aktieägare personligt ansvarig. Av dessa tre utgör ansvarsgenombrott ett instrument och utgör därmed ett undantag till huvudregeln om det begränsade ansvaret.⁴⁰

---

³⁷ S. Siegel, *Corporations and other business organisations*, s. 336 ff.

³⁸ R. Kraakman m.fl., *The Anatomy of Corporate Law*, s. 78.

³⁹ *Ibid.* s. 71.

⁴⁰ R. Kraakman m.fl., *The Anatomy of Corporate Law*, s. 92.

4.2 Ansvarsgenombrott

Principen om det begränsade ansvaret är en mycket viktig och grundläggande princip inom den amerikanska aktiebolagsrätten och utgångspunkten är därför att möjligheten till ansvarsgenombrott är starkt begränsad. Det varierar dock från stat till stat under vilka precisa förutsättningar som en domstol accepterar en talan om ansvarsgenombrott. Oavsett stat och oavsett vilken metod som används för att utreda huruvida ansvarsgenombrott kan aktualiseras eller inte menar vissa att det är lätt att överdriva betydelsen av institutet ansvarsgenombrott.⁴¹

I de fall ansvarsgenombrott hittills har aktualiserats har det främst rört sig om fåmansbolag även om utgångspunkten är den att institutet ansvarsgenombrott kan tillämpas i såväl publika bolag som fåmansbolag. I de fall då ansvarsgenombrott ändå har verkställts i publika bolag har ansvaret aldrig lagts på aktieägarna i bolaget utan de individer som har bedrivit verksamheten har hållits ansvariga.⁴²

Möjligheten att nå framgång med en talan om ansvarsgenombrott kan sägas vara begränsad till i huvudsak tre situationer. Den första situationen då ansvarsgenombrott kan aktualiseras är då en aktieägare har misslyckats med att uppfylla erforderliga formaliteter såsom att hålla en bolagsstämma. För det andra kan ansvarsgenombrott komma att utdömas av en domstol om aktiebolagsformen endast används som ett sätt för att bedra ett bolags borgenärer genom exempelvis underkapitalisering. Den tredje situationen då en aktieägare kan hållas personligt ansvarig är om aktiebolagsformen fungerar som ett "alter ego" eller om aktieägarna bedriver verksamheten för egen vinnings skull utan ett affärsmässigt syfte.⁴³

4.2.1 Brist på fullgörelse av formaliteter

Denna första situation är generellt sett inte tillräcklig som sådan att aktualisera ansvarsgenombrott. Rekvisitet är dock i allra högsta grad ett bevis på en föreliggande dominans över ett bolag men också ett bevis på att ett bolag eventuellt saknar en egen identitet.

---

⁴¹ W. Burnham, *Introduction to the law and legal system of the United States*, s. 546

⁴² *Ibid.* s. 547

⁴³ S.Siegel, *Corporations and other business organisations*, s. 338.

I den amerikanska doktrinen har vissa kritiserat detta rekvisit. Vissa menar att det inte är logiskt att informality ges den vikt som de hittills har givits. I de allra flesta fall har den sökande inte heller åberopat bristande fullgörelse av formaliteter som grund för ansvarsgenombrott men trots detta har domstolen ändå lagt vikt vid ett sådant faktum.

Vid bedömningen av huruvida ett bolag har brutit i sin fullgörelse av bolagsformalityter eller inte lägger domstolarna avgörande vikt vid bland annat om bokföringen har skötts korrekt, om regelbundna bolagsstämmor har hållits och om dessa i sin tur har protokollförts, om bolaget har uppfyllt sina skatteförpliktelser och om kontakterna med banken har upprätthållits.⁴⁴

4.2.2 Underkapitalisering

Med underkapitalisering avses att ett bolags kapitalbas är alltför liten satt i relation till den verksamhet som bolaget bedriver och därmed potentiella risker. Flertalet domstolar har ansett att kravet på underkapitalisering utgör den primära basen för ansvarsgenombrott men därtill har också de flesta av dessa domstolar krävt att det föreligger ytterligare någon faktor utöver underkapitaliseringen för att ansvarsgenombrott skall verkställas.

Vid bedömningen av huruvida ett bolag är underkapitaliserat eller inte är ingår det att avgöra vid vilken tidpunkt ett bolags kapitalbas skall mätas. Vissa domstolar menar att det är dagen för registrering som utgör denna relevanta tidpunkt. Andra domstolar anser att bolag som är solventa vid tidpunkten för registreringen och som därefter går med förlust inte skall kunna anses vara underkapitaliserade. Å andra sidan har vissa framfört att skyldigheten att tillhandha en tillräcklig kapitalbas uppkommer vid registreringen och fortsätter därefter vara en skyldighet.⁴⁵

Vad närmare gäller bevisningen av underkapitalisering är det viktigt att den sökande kan presentera viss bevisning som pekar på vad som generellt sett måste anses vara en adekvat kapitalbas för den typ av verksamhet som det svarande bolaget bedriver.

---

⁴⁴ M. S. Cohen, *Grounds for Disregarding the Corporate Entity and Piercing the Corporate Veil*, § 14

⁴⁵ *Ibid.* § 12

I rättsfallet Luckenbach S.S Co. v W.R. Grace & Co stod bolaget Luckenbach Steamship i centrum av tvisten. Detta bolag hyrde åtta fartyg av sitt systerbolag för en summa som understeg gällande marknadshyra och åtog sig därefter befraktningsuppdrag med dessa fartyg. Under en pågående befraktning ådrog sig Luckenbach Steamship Co. skadeståndsskyldighet gentemot en befraftare och skadeståndet översteg bolagets betalningsförmåga. Mot bakgrund av bristen på betalningsförmåga riktade befraftaren ifråga en skadeståndstalan mot systerbolaget Luckenbach Co. I detta fall godtog domstolen talan om ansvarsgenombrott på grund av bolagets underkapitalisering och det nära sambandet bolagen emellan.

4.2.3 Osjälvständig verksamhet

Detta rekvisit har i många fall varit en avgörande faktor i de domslut då ansvarsgenombrott har utdömts. Ett tydligt tecken på en osjälvständig verksamhet är om en aktieägare använder bolagets tillgångar för egen vinnings skull. Det finns dock situationer då ett sådant handlande kan anses vara godtagbart och det är i fall då en aktieägare erlägger faktisk betalning för de aktuella tillgångarna eller går med på att betala för dem. Det faktum att en verksamhet inte anses vara självständig har ansetts utgöra bevis på att ett aktiebolag endast fungerar som ett ”alter ego” i enlighet med den så kallade ”alter ego doktrinen” som i sin tur också kan aktualisera ansvarsgenombrott under förutsättning att vissa särskilda kriterier är uppfyllda.⁴⁶

4.2.4 Alter ego doktrinen

Definitionen alter ego används ofta i amerikansk rätt för att beskriva situationer då ett aktiebolag saknar en egen identitet. Hittills har doktrinen endast använts i fall då det rör sig om enmansbolag eller situationer då det rör sig om ett moderbolags potentiella ansvar för sitt dotterbolag.⁴⁷

Alter ego doktrinen kan dock sägas utgöra något av en sista utväg och används först när övriga rekvisit inte anses vara uppfyllda. För att man med tillämpning av alter ego doktrinen

---

⁴⁶ M. S. Cohen, *Grounds for Disregarding the Corporate Entity and Piercing the Corporate Veil*, § 13

⁴⁷ P. A. Carteaux, *The alter ego doctrine – Tulane Law Review*, s. 2

skall kunna verkställa ett ansvarsgenombrott måste dock samtliga kriterier enligt det så kallade Fisser testet vara uppfyllda.

4.2.4.1 The Fisser test

The Fisser test utgör ett trestegstest som har utvecklats efter rättsfallet Fisser v. International Bank i vilket kraven på dominans och kontroll, orättfärdigt handlande samt orättvis förlust eller skada inte ansågs vara uppfyllda och ansvarsgenombrott kunde därmed inte aktualiseras mot bakgrund av alter ego doktrinen. En aktieägare skall ha utövat en dominerande kontroll över det ägda bolaget vilket skall ha skett på ett klandervärt sätt och detta skall i sin tur ha haft samband med den situation som sedan utlöser ansvaret för att ansvarsgenombrott i liknande situationer skall kunna verkställas.⁴⁸

4.3 Deep Rock doktrinen

Denna doktrin utgör ett slags indirekt ansvarsgenombrott vilken utvecklades i rättsfallet Taylor v. Standard Gas & Electric Co. i vilket det aktuella insolventa dotterbolaget hette Deep Rock Oil Co. Detta indirekta ansvarsgenombrott innebär att en aktieägars fordran kan komma att bli efterställd alla andra krav i en konkurs trots att aktieägars fordringar normalt sett inte skall diskrimineras i det egna bolagets konkurs eller vid annan form av rekonstruktion. Transaktioner mellan bolag och dess aktieägare är fullt lagliga och genomförs ofta. Detta till trots ansåg domstolen i detta fall att moderbolaget skulle stå tillbaka för övriga fordringsägare eftersom det var moderbolaget som utrustat dotterbolaget Deep Rock med en otillfredsställande kapitalbas samt drivit dotterbolaget i moderbolagets intresse.⁴⁹

4.4 Olika användbara metoder

Som nämndes ovan varierar de metoder som domstolarna använder sig av för att avgöra huruvida ansvarsgenombrott skall aktualiseras eller inte.

---

⁴⁸ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 67.

⁴⁹ S. Brocker & J. Grapat, *Ansvarsgenombrott*, s. 71 f.

En metod som ofta används i delstaten New York utgörs av den så kallade ”Formalistic Approach”. Det är en konservativ metod som har visat sig vara mycket användbar för att kunna hålla aktieägare och direktörer ansvariga i fåmansbolag som drivs av vänner eller familjemedlemmar och som har ignorerat att uppfylla kraven på vissa bolagsrättsliga formaliteter och dessutom sammanblandat bolagets tillgångar med personliga tillgångar.⁵⁰

Den så kallade ”Undercapitalization Approach” sätter sin tillit till rekvisitet underkapitalisering och lägger mindre vikt vid legala formaliteter. Domstolar som tillämpar denna metod har dock visat sig vara ovilliga att utdöma ansvarsgenombrott i de fall då sökanden utgörs av exempelvis en bank eftersom denna typ av borgenärer vanligtvis har bildat ett förhållande med bolaget frivilligt, de har haft möjlighet att utreda bolagets betalningsförmåga i förhand och de har dessutom fått ett antal säkerheter ställda.⁵¹

4.5 Tillämplig lag

Vid interna affärer och transaktioner i ett bolag är det den stats lag i vilket bolaget registrerades som är tillämplig. Vad närmare gäller frågan om ansvarsgenombrott finns det de domstolar som i stället väljer att tillämpa den stats lag i vilken bolaget faktiskt bedriver sin verksamhet vilken vanligtvis kan vara en annan än den stat där bolaget registrerades.

Den senaste tiden har också federal lagstiftning vad gäller ansvarsgenombrott kommit att växa sig mycket stark och mycket talar därför för att domstolarna kommer att välja att tillämpa denna framtida federala lagstiftning vad gäller ansvarsgenombrott. Vad närmare gäller ansvarsförhållanden finns det redan idag exempel på denna typ av federala lagstiftning och då i miljörättsliga sammanhang.⁵²

4.6 Konklusion ansvarsgenombrott i USA

Domstolarna i USA har utdömt ansvarsgenombrott relativt ofta jämfört med exempelvis Sverige och det är därför möjligt att identifiera vissa grunder i den amerikanska ansvarsgenombrottsteorin som kan sägas vara än mer tydliga än de rekvisit som kan sägas ha

---

⁵⁰ W. Burnham, *Introduction to the law and legal system of the United States*, s. 546

⁵¹ Ibid. s. 546

⁵² W. Burnham, *Introduction to the law and legal system of the United States*, s. 547

vuxit fram i den svenska rättspraxisen hittills. Institutet ansvarsgenombrott är mer omskrivet i den amerikanska doktrinen än i den svenska vilket gör det lite lättare att urskilja generella principer i frågan. Trots detta är den allmänna uppfattningen att det råder stor osäkerhet om och när en borgenär kan tänkas nå framgång med en talan om ansvarsgenombrott.⁵³

5. Slutsats

För egen del anser jag det vara uppenbart att en lagfäst regel om ansvarsgenombrott inom bolagsrätten skulle komma att urholka det egentliga syftet med att bedriva verksamhet i ett aktiebolag.

Principen om personlig ansvarsfrihet är de facto vad som kännetecknar aktiebolagsformen och det torde vara friheten från betalningsansvar som även gemene man förknippar med ett aktiebolag. Därtill måste man även ta i beaktande de samhällsnyttiga risktaganden som tas i aktiebolag och som bidrar till vår samhällsutveckling och effektivisering. Viljan att ta risker och att vidta andra åtgärder som kan driva ett företag framåt kommer att avta om principen om personlig ansvarsfrihet undermineras. Det kan därför finnas en risk för att företagsandan kan komma att påverkas negativt om vi inför en lagfäst regel om ansvarsgenombrott. Finns det en osäkerhet kring huruvida man kan komma att anses utgöra ansvarssubjekt kommer vi att se en utveckling där försiktighet ges företräde framför innovativa idéer och nytänkande eftersom ingen då kommer att vilja driva ett företag framåt med den överhängande risken om att det kan komma att ske på egen bekostnad.

Det har också visat sig vara förenat med svårigheter att formulera denna typ av ansvarsregel. Med beaktande av principen om förutsebarhet och sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv måste det därför vara att föredra att principen om ansvarsgenombrott upprätthålls i praxis. En lagfäst regel som inte uppfyller kraven på förutsebarhet är inte att föredra om man vill uppnå rättsäkerhet vilket i sin tur utgör en av grundstenarna i vårt rättssamhälle.

Även i USA har det varit förenat med svårigheter att kunna urskilja några fasta generella riktlinjer i frågan om ansvarsgenombrott och det är även fortsättningsvis osäkert när och om

---

⁵³ K. Moberg, *Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder*, s. 99 & 116.

man kan tänkas nå framgång med en ansvarsgenombrottstalan trots att institutet används frekvent i USA. Eftersom svensk rättspraxis är knapphändig och då inte någon heltäckande teori kan sägas ha utvecklats för svenskt vidkommande vad gäller ansvarsgenombrott kan det ändå finnas anledning att kika på den amerikanska rätten för att hämta vägledning. USA är som bekant det land av alla världens länder där ansvarsgenombrottstanken är mest utvecklad och där institutet har aktualiserats vid flest antal tillfällen. Även om det förhåller sig på det viset, som jag nyss nämnde, att det fortfarande är förenat med viss osäkerhet kring när och om man kan nå framgång med en ansvarsgenombrottstalan är det emellertid så att den amerikanska doktrinen vad gäller ansvarsgenombrott är så mycket mer utvecklad än den svenska. Av denna anledning kan det innebära vissa fördelar med att begrunda de faktorer som tillmätts betydelse i den amerikanska doktrinen. Däribland skulle det så kallade Fisser testet tänkas kunna bistå de svenska domstolarna med ytterligare vägledning vid de fall då ansvarsgenombrott skulle kunna aktualiseras.

Trots de många omständigheter som talar för att en lagfäst regel inte borde införas anser jag ändå att det finns anledning att ifrågasätta de lagstiftningsutredningar som hittills har gjorts med anledning av institutet ansvarsgenombrott. Jag kan tycka att det är alltför knapphändigt att endast grunda sin bedömning på det faktum att ansvarsgenombrott hittills endast har aktualiserats ett fåtal gånger samt att det då rört sig om mycket speciella fall och att det av den anledningen inte finns ett behov av en lagfäst regel. Jag eftersöker närmare utredning kring varför det förhåller sig på det viset som utredningarna hävdar. Vad kan det tänkas bero på att institutet endast har använts vid ett fåtal tillfällen? Det skulle kunna tänkas bero på det faktum att det inte finns någon lagfäst regel om ansvarsgenombrott och att avsaknaden härav i kombination med den svenska domartraditionen har medfört att domstolarna inte har vågat bana väg för ny rättspraxis utan de har varit förblindade av de tidigare avgjorda domsluten. Svenska domare omnämns vara paragrafryttare så det torde inte vara en alltför otänkbar förklaring. Mot bakgrund av denna domartradition är det kanske så att det finns ett behov av en lagfäst regel för att kunna tillse att institutet används eller i vart fall tas i beaktande i större utsträckning än vad som hittills har varit fallet.

Givetvis får man inte glömma det faktum att en lagfäst regel om ansvarsgenombrott skulle kunna ha en preventiv funktion. Aktiebolagsformen får inte manipuleras och det är uppenbart så att det är med anledning av att undvika manipulation som en lagfäst regel skulle vara att

föredra eftersom en större krets av potentiellt ansvariga kan tendera att fungera preventivt och därmed avhålla en del aktörer från att handla på ett icke godtagbart sätt.

Oavsett nu nämnda fördelar med en lagfäst regel anser jag det ändå vara mer viktigt att principen om ansvarsfrihet ges företräde och även fortsättningsvis upprätthålls. Bolagsrätten, så som den ser ut idag, utgör en viktig hörnsten i det svenska näringslivet. Med anledning härav anser jag det vara viktigt att principen om personlig ansvarsfrihet fortsätter att vara vägledande och att inskränkningar av domstolarna därmed skall göras med fortsatt försiktighet.

Del 2

Miljörättsligt perspektiv

**– Ansvarsförhållanden i svensk
respektive amerikansk miljö rätt**

6. Svensk miljö rätt

I Sverige har totalt cirka 80 000 förorenade områden identifierats och av dessa utgör uppskattningsvis hälften någon risk för hälsa eller miljö. Av det nationella miljö kvalitetsmålet en giftfri miljö framgår av delmålen sex och sju att samtliga förorenade områden som innebär akuta risker vid direkt exponering och sådana förorenade områden som idag eller inom en snar framtid hotar betydelsefulla vattentäkter eller värdefulla naturområden skall vara utredda och vid behov åtgärdade vid utgången av år 2010. Vidare framgår av delmålen att miljöproblemet i sin helhet skall vara löst senast år 2050.⁵⁴

Efterbehandling av förorenade områden är komplicerat, tidskrävande och kostsamt. Det viktigaste styrmedlet för efterbehandlingsansvar för svenskt vidkommande utgörs av bestämmelserna i MB 10 kap. Med stöd av bestämmelserna däri uppställer tillsynsmyndigheterna krav på att de ansvariga verksamhetsutövarna vidtar erforderliga avhjälpandeåtgärder.⁵⁵

Med anledning av EG:s direktiv om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador, härnäst benämnt miljöansvarsdirektivet⁵⁶, blev frågan om en lagfäst regel om ansvarsgenombrott högaktuell och en kommitté tillsattes för att utreda behovet och konsekvenserna av en bestämmelse om ansvarsgenombrott på miljörettens område. Miljöansvarsdirektivet har föranlett reviderade ändringar av MB 10 kap och det är således bestämmelserna däri som är av central betydelse för det miljörettsliga perspektiv som nu skall anläggas. Frågan om ansvarsgenombrott på miljörettens område är tätt kopplat till definitionen av verksamhetsutövare eftersom det är personer som faller utanför verksamhetsutövardefinitionen som kan komma att hållas subsidiärt ansvariga i enlighet med institutet ansvarsgenombrott.

---

⁵⁴ www.naturvardsverket.se/sv/Verksamheter-med-miljopoverkan/Efterbehandling-av-fororenade-omroden/Laget-i-landet---efterbehandling/Lagesbeskrivning-av-efterbehandlingsarbetet-i-landet-2007/, 2008-03-17

⁵⁵ SOU 2006:39 s. 73 f.

⁵⁶ 2004/35/EG

6.1 EG: s miljölagstiftning

Den rättsliga grunden för den europeiska gemenskapen återfinns i EG-fördraget. Där återfinns de grundläggande bestämmelserna för den gemensamma miljöpolitiken och miljölagstiftningen. Ett av gemenskapens uttryckliga syften är att främja en hög nivå i fråga om miljöskydd och förbättring av miljöns kvalitet vilket följer av EGF art. 2. Miljöskydd är dock inte det enda av gemenskapens syften varför behovet av miljöhänsyn måste vägas mot övriga intressen såsom ekonomisk utveckling och fri konkurrens. Denna balansgång utfaller dock inte alltid till miljöns fördel. Behovet av miljöskydd kan emellertid sägas ha en unik ställning inom gemenskapspolitiken eftersom miljöskydds krav skall integreras i utformningen och genomförandet av gemenskapens politik också på övriga områden enligt EGF art. 6.⁵⁷

Den rättsliga grunden för miljölagstiftningen återfinns i EG-fördragets artiklar 174-176. I artikel 174 formuleras de materiella ramarna för EU: s miljölagstiftning. Den gemensamma miljöpolitiken skall bidra till att bevara, skydda och förbättra miljön. Skydda människors hälsa och säkerställa ett varsamt och förnuftigt utnyttjande av naturresurser samt främja miljöskyddsåtgärder på en internationell nivå. Den gemensamma miljöpolitiken har som mål att bibehålla en hög skyddsnivå och den skall därför byggas på försiktighetsprincipen vilken innebär att man kan ingripa redan när det föreligger en välgrundad misstanke om att en skada kan uppkomma. Miljöpolitiken bygger vidare på principen att förebyggande åtgärder bör vidtas och då i första hand vid ursprungskällan. Principen om att förorenaren betalar har även den en grundläggande betydelse för den gemensamma miljöpolitiken. Av artikel 175 framgår att EG-lagstiftning på miljöområdet får antas med kvalificerad majoritet och åtgärder som vidtas i enlighet med artikeln är i sin tur enligt artikel 176 av minimikaraktär. Detta innebär att medlemsstater har rätt att kräva strängare nationella miljöskydds krav än de gemensamma men det är däremot inte tillåtet att ha mindre stränga krav, samtliga medlemsstater måste alltså nå upp till den nivå som gemenskapen har beslutat om.⁵⁸ Det finns således ett relativt stort utrymme för komplettering med nationella bestämmelser under förutsättning att dessa inte står i strid med andra EG-bestämmelser.⁵⁹

Med stöd av bestämmelser i EG-fördraget antar gemenskapen sekundärrätt och däribland direktiv.

---

⁵⁷ A. Nilsson, *Introduktion till EU: s miljö rätt*, s 7 ff.

⁵⁸ *Ibid*, s 10 f.

⁵⁹ *Ibid*, s 12 f.

6.1.1 Miljöansvarsdirektivet

Miljöansvarsdirektivet antogs våren 2004 och genom direktivet har det skapats ett gemensamt regelverk för avhjälpande av miljöskador.⁶⁰ Av preambeln till direktivet framgår att utgångspunkten för direktivet har varit den överhängande risken för att föroreningar kan komma att förvärras och att den biologiska mångfalden kan komma att minska ytterligare i framtiden om inga gemensamma åtgärder vidtas. Genom de nya bestämmelserna i direktivet ges möjligheter att i största möjliga utsträckning förebygga och avhjälpa miljöskador.

Utgångspunkten är därför att verksamhetsutövare vars verksamhet har orsakat en miljöskada eller ett överhängande hot om en sådan skada skall vara ekonomiskt ansvariga. Ett ekonomiskt ansvar tros motivera verksamhetsutövare att vidta åtgärder och utveckla metoder för att minimera risken för miljöskador vilket därmed minimerar risken för ersättningsansvar.

Direktivet är tillämpligt på ett antal listade yrkesverksamheter som utgör en risk för människors hälsa eller miljön.⁶¹ För svenskt vidkommande har det dock ansetts omöjligt att göra en liknande uppdelning i miljöbalken eftersom det skulle medföra en väsentlig inskränkning i det ansvar som redan idag gäller.⁶²

6.1.1.1 Principen om att förorenaren betalar

Till grund för direktivet ligger framförallt principen om att förorenaren betalar.⁶³ Denna princip innebär att den som skall bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan förorena miljön är skyldig att vidta försiktighetsåtgärder för att hindra eller åtminstone motverka miljöriskerna. Den som förorenar måste själv stå för kostnaderna.⁶⁴ Denna princip stämmer väl överens med vår rättsuppfattning. Den som orsakar problem skall själv bära konsekvenserna. Principen har också en preventiv funktion på så sätt att den ger företag bra incitament att vidta miljöfrämjande åtgärder eftersom de därigenom kan undgå framtida betalningsansvar.⁶⁵

---

⁶⁰ SOU 2006:39 s 61.

⁶¹ Ibid, s 68 f.

⁶² J. Darpo, Yttrande över Miljöansvarsutredningens delbetänkande *Ett utvidgat miljöansvar*.

⁶³ G, Michanek & C, Zetterberg, *Den svenska miljöretten, Supplement november*.

⁶⁴ G, Michanek & C, Zetterberg, *Den svenska miljöretten, s. 43*.

⁶⁵ M-L.Larsson, C.Hedlund, P.Josefson, J.Norman, M.Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 85.

7. Miljöbalken

Med anledning av miljöansvarsdirektivet har MB 10 kap reviderats för att nå upp till den nivå som gemenskapen fastställt.

7.1 Avhjälpandeansvaret enligt MB 10 kap

Termen efterbehandling som innan lagändringen var den gällande har nu ersatts av avhjälpande vilket omfattar såväl utredning och efterbehandling som andra åtgärder för att avhjälpa en föroreningskada eller allvarlig miljöskada. Denna ändring föranleder dock inte att ansvaret kan bli lindrigare än vid tidigare lydelse.⁶⁶

Utgångspunkten för bestämmelserna i MB 10 kap är ansvarsregeln i MB 2 kap 8 §. Denna ansvarsregel innehåller ett reparativt hänsynskrav och innebär att den som har orsakat en skada eller olägenhet är i princip ansvarig för att avhjälpa den skadan respektive olägenheten.⁶⁷ Bestämmelsen är ett uttryck för principen om att förorenaren betalar och dess viktigaste funktion är att få till stånd avhjälpande av förorenade områden. Regeln omfattar alla slags verksamheter och åtgärder och ansvaret kvarstår till dess olägenheterna har upphört oavsett om verksamheten avslutats eller överlåtits till annan.⁶⁸

7.1.1 Avhjälpandeansvarets innebörd

MB 10 kap 4 § reglerar avhjälpandeansvaret vid en föroreningskada. Den som är ansvarig skall i skäligen omfattning utföra eller bekosta det avhjälpande som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att skada eller olägenhet uppstår för människors hälsa eller miljön.

Vid den skälighetsbedömning som skall genomföras, i enlighet med bestämmelsen, skall det beaktas hur lång tid som förflutit sedan föroreningen ägde rum, vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skadeverkningar samt övriga omständigheter. Kan en verksamhetsutövare visa att denne har bidragit till föroreningen endast i begränsad mån skall

---

⁶⁶ Karnov lagkommentar, not 353

⁶⁷ G, Michanek & C, Zetterberg, *Den svenska miljörätten*, s 138.

⁶⁸ *Ibid*, s. 138.

även detta beaktas och det torde då inte vara skäligt att ålägga honom efterbehandlingsansvar för den delen av föreningen.⁶⁹

7.1.2 Ansvarig för avhjälpande

Av MB 10 kap 2 § framgår det att det är verksamhetsutövaren som är ansvarig för det avhjälpande som skall ske. Bestämmelsen utgår från principen om att förorenaren betalar vilket innebär att ansvaret faller primärt på den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som bidragit till föroreningen.⁷⁰ När det gäller ett specifikt ansvar enligt MB 10 kap innebär principen ett strikt finansiellt ansvar för verksamhetsutövaren.⁷¹

I MB 10:3 regleras fastighetsägares ansvar vilken blir aktuell att tillämpa först när det inte finns någon verksamhetsutövare.⁷²

7.1.3 Solidariskt ansvar

Är flera verksamhetsutövare ansvariga skall de svara solidariskt under förutsättning att ansvaret inte begränsats genom MB 10 kap 4 § eller 5 §. Oavsett om det rör sig om en verksamhet som upphört eller om det rör sig om en pågående verksamhet är ansvaret solidariskt men det kan vara lämpligt att skilja dem åt. Detta eftersom det kan vara mer praktiskt att först försöka kräva efterbehandlingsansvaret av den som utövar den pågående verksamheten. Med anledning av miljöansvarsdirektivet och därmed genomförda lagändringar gäller solidariskt ansvar även vid allvarlig miljöskada om flera verksamhetsutövare är ansvariga enligt MB 10 kap 2 §. Det solidariska ansvaret gäller även för flera ansvariga fastighetsägare.⁷³

---

⁶⁹ Karnov lagkommentar, not 353-354.

⁷⁰ G, Michanek & C, Zetterberg, *Den svenska miljörätten*, s 262.

⁷¹ *Ibid*, s 45.

⁷² Karnov lagkommentar, not 350-351.

⁷³ *Ibid*, not 360.

7.1.4 Preskription

Ansvar för avhjälpande preskriberas inte enligt MB 10 kap 8 § vilket framgår av att Preskriptionslagen (1981:130) inte är tillämplig på ansvar enligt MB 10 kap 2-7 §§. Detta innebär alltså att ansvaret gäller för all framtid.⁷⁴

8. Verksamhetsutövarbegreppet

8.1 Verksamhetsutövare enligt miljöansvarsdirektivet

I miljöansvarsdirektivet används begreppet verksamhetsutövare för den som i första hand är skyldig att vidta erforderliga åtgärder. I direktivet definieras verksamhetsutövare som varje fysisk eller juridisk person, privat eller offentlig, som driver eller kontrollerar en yrkesverksamhet eller, om detta följer av nationell lagstiftning, den person till vilken avgörande ekonomiska befogenheter när det gäller en sådan verksamhets tekniska funktion har delegerats, inbegripet den person som innehar tillstånd eller godkännande för denna verksamhet och/eller den person som registrerar eller anmäler en sådan verksamhet.⁷⁵

Begreppet verksamhetsutövare används även i flertalet andra direktiv, det existerar emellertid inte någon enhetlig definition men det finns många likheter dem emellan. Definitionen i IPPC-direktivet samt Seveso-direktivet är snarlika definitionen i miljöansvarsdirektivet. I samtliga av dessa direktiv finns det dels en obligatorisk del som medlemsstaterna måste leva upp till och en del som har gjorts beroende av den nationella lagstiftningen i respektive medlemsstat. Den senare delen innebär en utvidgning av begreppet men är tillämplig endast om medlemsstaten har en motsvarande bestämmelse i den nationella lagstiftningen.⁷⁶

---

⁷⁴ SvJT 2005 s 503

⁷⁵ Prop. 2006/07:95 s 56 f.

⁷⁶ SOU 2006:39 s 102.

8.2 Verksamhetsutövare enligt MB

Vem som skall betraktas som verksamhetsutövare har under flertalet år diskuterats i den svenska rättstillämpningen. Den tidigare Koncessionsnämnden för miljöskydd fastslog flertalet gånger att avgörande för verksamhetsutövarbegreppet är vem som har faktisk och rättslig möjlighet att ingripa. Det saknas nyare vägledande praxis och Koncessionsnämndens uppfattning har därför fortsatt betydelse.⁷⁷

MB innehåller ingen för hela balken gällande definition av begreppet verksamhetsutövare och innebörden är därför omdiskuterat. När det gäller avhjälpande enligt MB 10 kap utpekas dock som verksamhetsutövare den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som har bidragit till den aktuella föroreningen.⁷⁸

8.3 Uppnås direktivets miniminivå i svensk rätt?

Miljöansvarsdirektivet utgör ett minimidirektiv vilket innebär att de svenska bestämmelserna måste leva upp till åtminstone den nivå som direktivet föreskriver. När det gäller verksamhetsutövarbegreppet innebär detta att i vart fall den som i direktivets mening driver eller kontrollerar verksamheten är att anse som verksamhetsutövare. Vad som i direktivet avses med driver en verksamhet omfattas av miljöbalkens bedriver en verksamhet. Frågan är däremot om definitionen i MB 10 kap 2 § kan anses omfatta även direktivets kontrollbegrepp.⁷⁹

Det är omöjligt att närmare bestämma kontrollbegreppets innebörd men vad som avses torde vara någon som inte kan anses driva verksamheten men som ändå kontrollerar den på ett eller annat vis. För att anses inneha kontrollen är det troligtvis inte tillräckligt med ett bestämmandeinflytande över den juridiska personen som driver verksamheten och inte heller tillräckligt med avgörande ekonomiska befogenheter avseende verksamhetens tekniska funktion.⁸⁰ Kontrollbegreppet torde förutsätta en större anknytning än så och det är upp till

---

⁷⁷ SOU 2006:39 s 108.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ SOU 2006:39 s 114.

⁸⁰ Ibid.

rättstillämpningen att avgöra vad som närmare avses. Man eftersträvar dock att finna den som faktiskt styr verksamheten och som därmed skulle kunna förhindra att miljöskador uppstår.⁸¹

8.3.1 Miljöansvarsutredningens bedömning

Miljöansvarsutredningen ansåg det vara nödvändigt att uttryckligen komplettera miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp i MB 10 kap 2 § med direktivets kontrollbegrepp för att kunna uppnå direktivets miniminivå i svensk rätt. Detta mot bakgrund av att stöd saknas i praxis och förarbeten samt att det med fog kan hävdas att ordalagen i MB 10 kap 2 § inte kan anses omfatta vad som avses med direktivets kontrollbegrepp.⁸²

8.3.2 Regeringens bedömning

Regeringen ansåg däremot inte att det behövdes någon särskild definition i lagtexten av vad som menas med en verksamhetsutövare utan definitionen i MB 10 kap 2 § ansågs nå upp till direktivets miniminivå, driver och kontrollerar. Detta mot bakgrund av den sparsamma praxis som finns i frågan om hur termen verksamhetsutövare i MB 10 kap skall tolkas. Det går därför inte att dra slutsatsen att det som i miljöbalken avses med en verksamhetsutövare skulle vara oförenligt med eller omfattar en snävare personkrets än miljöansvarsdirektivet. Den nuvarande lagtexten anses inte hindra en direktivsenlig tillämpning och definitionen av verksamhetsutövare behöver därför inte ändras. Därtill framhålls risken för att ett införande av en definition av verksamhetsutövare som omfattar endast MB 10 kap skulle kunna påverka tillämpningen av de övriga bestämmelserna i miljöbalken som är knutna till termen verksamhetsutövare. Regeringen anser att en generell definition av verksamhetsutövare skulle skapa det tydligaste regelverket men att en sådan ändring kräver ytterligare utredning och kan därför inte genomföras i nuläget.⁸³

---

⁸¹ SvJT 2005 s 511.

⁸² SOU 2006:39 s 115.

⁸³ Prop. 2006/07:95 s 58.

8.4 Direktivkonform tolkning

Svenska lagar och andra författningar skall tolkas mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden i enlighet med principen om fördragskonform tolkning. Intern svensk rätt presumeras stå i överensstämmelse med internationell rätt sådan den kommit till uttryck i internationella konventioner som Sverige ratificerat. Detta innebär således att om en bestämmelse i svensk rätt kan ges mer än en tolkning skall den tolkning som överensstämmer med landets internationella förpliktelser väljas.⁸⁴

Vad närmare gäller EG-rättsliga bestämmelser har EG-domstolen slagit fast att nationella domstolar och myndigheter är skyldiga att tolka nationell lagstiftning med hänsyn taget till relevanta bestämmelser i gemenskapsrätten oberoende av om dessa har direkt effekt eller inte. Denna tolkningsprincip omnämns som principen om indirekt effekt eller direktivkonform tolkning och skall i fall då gemenskapsakter inte tillerkänns direkt effekt tillse att enskildas rättigheter ändå tillvaratas. Principen innebär att vid tillämpning av nationell rätt och då framförallt bestämmelser som har införts särskilt för genomförandet av ett direktiv är den nationella domstolen skyldig att tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte så att det resultat som avses i EG-fördragets artikel 249 st. 3 uppnås. Ett direktiv skall med avseende på det resultat som skall uppnås vara bindande för varje medlemsstat till vilken det är riktat men det skall överlåtas åt de nationella myndigheterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet. Nationella domstolar är således skyldiga att så långt möjligt tolka nationell rätt i ljuset av innehåll och syfte i de på området gällande direktiven.⁸⁵

Vad närmare gäller principen om direktivkonform tolkning i förhållande till definitionen av verksamhetsutövare innebär den inte på något sätt att Sverige är skyldig att införa miljöansvarsdirektivets exakta definition av verksamhetsutövare för att anses uppfylla gemenskapsrätten. Direktivet sätter dock miniminivån vilken Sverige som sagt måste nå upp till.

---

⁸⁴ U. Bernitz & A. Kjellgren, *Europarättens grunder*, s. 80

⁸⁵ *Ibid*, s. 95

Principen gör sig särskilt gällande för nationella domstolar i de fall då en medlemsstat har gjort den bedömningen att redan gällande bestämmelser i nationell rätt motsvarar kraven i ett berört direktiv.⁸⁶ Den svenska regeringen anser att nuvarande definition av verksamhetsutövare omfattar miljöansvarsdirektivets definition och har därmed gjort bedömningen att svensk rätt överensstämmer med kraven i miljöansvarsdirektivet. Regeringen anser att det än så länge inte är möjligt att dra slutsatsen att det som i miljöbalken avses med en verksamhetsutövare skulle omfatta en snävare personkrets än miljöansvarsdirektivet.

Vi vet ännu inte huruvida den svenska definitionen innefattar den utvidgade krets av potentiellt ansvariga som miljöansvarsdirektivet utpekar. Det är dock vid eventuella tvister som principen om direktivkonform tolkning kommer att göra sig gällande för svensk del på så vis att domstolarna då kommer att vara tvungna att tolka den svenska definitionen i ljuset av miljöansvarsdirektivets definition. Verksamhetsutövare skall då den anses vara som driver eller kontrollerar en verksamhet vilket framgår klart och tydligt av miljöansvarsdirektivet.

Förhåller det sig på det viset att den svenska definitionen inte anses nå upp till direktivets miniminivå kommer Sverige anses ha implementerat direktivet felaktigt vilket kan komma att innebära repressalier för svensk del i form av statsskadesstånd enligt den så kallade Francovich principen i de fall då enskilda inte har kunnat utnyttja tillerkända rättigheter i exempelvis ett direktiv.⁸⁷

9. Ansvarsgenombrott inom miljöretten

I samband med införandet av miljöansvarsdirektivet i svensk rätt ingick det i miljöansvarsutredningens uppgifter att undersöka och analysera behovet och konsekvenserna av en bestämmelse om ansvarsgenombrott på miljörettens område.⁸⁸ Under den senaste tioårsperioden har det i lagstiftnings sammanhang lagts fram flera olika förslag till en särlösning för ansvaret enligt MB 10 kap.

---

⁸⁶ EGD mål nr C-334/92

⁸⁷ U. Bernitz & A. Kjellgren, *Europarättens grunder*, s. 96 ff.

⁸⁸ SOU 2006:39 s 231.

Syftet med ansvarsgenombrott på miljörettens område är framförallt att krav i undantagsfall då skulle kunna riktas mot en bakomliggande aktör, som utan att falla in under verksamhetsutövarbegreppet, har bidragit till att miljöskadan uppstått eller försökt att undkomma en verksamhets miljöskulder.⁸⁹ Av denna anledning anses det finnas skäl att införa ett subsidiärt miljöansvar utanför kretsen av ansvariga verksamhetsutövare. Frågan om ansvarsgenombrott inom miljöretten är som synes i allra högsta grad beroende av hur kretsen av ansvariga verksamhetsutövare bestäms, definitionen av verksamhetsutövare blir således av stor betydelse.⁹⁰

För att ansvarsgenombrott inom miljöretten skulle kunna aktualiseras torde det krävas att en persons inflytande utnyttjas på ett sätt som i avsevärd grad minskar verksamhetsutövarens ekonomiska förmåga att uppfylla sitt miljöansvar. Det torde därutöver krävas att ansvaret även grundas på ett otillbörlighetsrekvisit av något slag. Ett utkrävande av ansvar måste kräva någon form av oacceptabelt risktagande eller att det rör sig om omotiverade uttag av medel ur verksamheten i ond tro vad gäller de negativa effekterna för verksamhetsutövarens möjligheter att kunna fullgöra sitt miljöansvar. Affärsmässigt motiverade satsningar som slår fel bör inte kunna medföra ansvar.⁹¹

9.1 Miljöansvarsutredningens bedömning

Miljöansvarsutredningen framhöll i sin utredning att det inte torde finnas ett behov av en lagfäst regel om ansvarsgenombrott inom miljöretten eftersom det redan finns godtagbara principer för ansvarsgenombrott i civilrättslig rättspraxis vilket gör det möjligt att i vart fall komma åt de mest flagranta fallen. Därtill framhålls att utredningens förslag till en utvidgad verksamhetsutövardefinition minskar behovet av en bestämmelse om ansvarsgenombrott eftersom kretsen av verksamhetsutövare då i högre grad kan bestämmas. Utredningen möter således frågan om ansvarsgenombrott genom att bland annat föreslå en utvidgning av verksamhetsutövarbegreppet.⁹²

---

⁸⁹ Prop. 2006/07:95 s 100.

⁹⁰ SOU 2006:39 s 258.

⁹¹ Ibid, s 259.

⁹² SOU 2006:39 s 262 & s 265.

9.3 Regeringens bedömning

Regeringen ansåg att det inte borde införas någon bestämmelse om ansvarsgenombrott i miljöbalken då det är svårt att konstatera om det finns ett behov eftersom reglerna om efterbehandling inte tillämpas i någon större omfattning. Nästan all sanering på efterbehandlingsområdet har under den senaste tioårsperioden skett med statsbidrag eller med exploatering. Utredningen har vidare inte kunnat påvisa något fall av konstaterad ansvarsflykt och det finns därför inget tydligt belägg för att en regel om ansvarsgenombrott skulle behövas.⁹³ Regeringen grundar således sin bedömning på den enkätundersökning som utfördes av miljöansvarsutredningen.⁹⁴ En regel om ansvarsgenombrott skall därför inte införas i miljöbalken.

10. Amerikansk miljö rätt

I USA har man valt att använda sig av en bred formulering av ansvaret vid efterbehandling av förorenade områden eftersom man anser att en vid definition gör det möjligt att ställa krav på alla som på ett eller annat sätt bidragit till den aktuella föroreningen. En vid definition menar man garanterar att en ansvarig alltid kan identifieras och därmed krävas på betalning.⁹⁵ Liksom i Sverige har man valt att ta utgångspunkten i principen om att förorenaren betalar för att kunna fastställa ett betalningsansvar.

För amerikanskt vidkommande finns det i huvudsak två lagar som reglerar frågan om av förorenad mark, RCRA⁹⁶ och CERCLA⁹⁷. De båda lagarna består av en blandning av civilrättslig och offentlighetslagstiftning. RCRA reglerar pågående hantering av miljöfarliga ämnen emedan CERCLA syftar till att skapa ett system för efterbehandling av förorenade områden som förorenats av miljöfarligt avfall och kompletterar därmed RCRA.⁹⁸

---

⁹³ Prop. 2006/07:95 s 100 f.

⁹⁴ Utredningen har genomfört en enkätundersökning för att bättre kunna bedöma behovet av en regel om ansvarsgenombrott i miljöbalken. Enkäten har skickats till dem som kommer i kontakt med den problematik som en lagregel är tänkt att lösa, länsstyrelser och kommuner men också till ett flertal saneringsföretag.

⁹⁵ M-L. Larsson, C. Hedlund, P. Josefson, J. Norman, M. Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 90.

⁹⁶ ”The Resource Conservation and Recovery Act”

⁹⁷ ”The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act”

⁹⁸ M-L.Larsson, C.Hedlund, P.Josefson, J.Norman, M.Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 61.

10.1 CERCLA

CERCLA antogs av den amerikanska kongressen år 1980 som en reaktion på de många miljöskandaler som inträffade i USA under slutet av 1970-talet.⁹⁹ Vid antagandet av lagen skapades en fond för att kunna göra det möjligt för federala och delstatliga myndigheter att snabbt kunna vidta åtgärder för att sanera förorenade markområden. Finansieringen av denna fond skedde med ekonomiska medel som härrörde från skatter och böter från den amerikanska kemiska industrin.

Motsvarigheten till det svenska naturvårdsverket, Environmental Protection Agency (EPA), har, under CERCLA, givits vida befogenheter att vidta åtgärder för att kunna tillse att förorenade områden återställs. EPA måste i första hand försöka identifiera det potentiella ansvarssubjektet som anmodas eller föreläggs att agera på ett sätt som den uppkomna föroreningen fordrar men lyckas man inte då finna den egentlige ansvarsbäraren har EPA rätt att i egen regi organisera efterbehandling mot efterkrav.¹⁰⁰

10.2 Ansvariga

Av CERCLA framgår att det finns fyra klasser av potentiellt ansvariga parter. Vid fastställandet av vem som skall anses vara den rättmätige ansvarige skall domstolen ta hänsyn till vem som har haft bäst möjlighet att upptäcka problemet, vem som beordrade personalens utförande av de aktiviteter som orsakade föroreningen och vem som faktiskt har haft kompetens att förebygga och lindra den uppkomna skadan. Betalningsansvariga enligt CERCLA paragraf 107 (a) är:

1. Den nuvarande ägaren eller verksamhetsutövaren av den förorenade anläggningen.
2. Den som ägde eller utövade verksamhet vid tiden för utsläppet av det skadliga ämnet.
3. Den som producerat det miljöfarliga ämnet och anlitat någon annan för omhändertagandet eller slutlig förvaring på den förorenade anläggningen eller platsen.
4. Transportören som tog emot det skadliga ämnet för transport till platsen för avfallshantering.

---

⁹⁹ Ibid, s. 41.

¹⁰⁰ M-L.Larsson, C.Hedlund, P.Josefson, J.Norman, M.Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 61 f.

Ansvar enligt amerikansk rätt inkluderar således många personer och måste därför enligt ett europeiskt synsätt anses vara mycket långtgående. I rättsfallet *US v. South Carolina Recycling and Disposal Inc.* delades ansvaret upp mellan sammanlagt sju personer. Av dessa sju personer var fyra producenter, två markägare och den sjunde utgjordes av den som ansvarade för avfallsanläggningen i fråga. Domstolen ansåg att samtliga föll inom ramen för definitionen av ansvariga vilket därmed påvisar det breda ansvaret som kan komma att aktualiseras i USA.

I ytterligare ett antal rättsfall har domstolen ansett att direktörer och tjänstemän skall hållas ansvariga för föroreningar på fast egendom. Ett sådant ansvar kan inte utläsas direkt från CERCLA men domstolen ansåg ändå att ansvar förelåg eftersom det var dessa personer som innehade de miljöfarliga ämnena samt ombesörjde att dessa omhändertogs för behandling eller slutlig förvaring. De aktuella domstolarna i dessa mål ansåg att chefer och tjänstemän kan hållas ansvariga även om de inte känt till en olaglig förvaring vilket påvisar den amerikanska extensiva tolkningen. Även vad gäller aktieägares ansvar har en utvidgad ansvarssyn anlagts av domstolen. Aktieägare i "closely held corporations" har ansetts vara ägare eller verksamhetsutövare av anläggningen i fråga. Denna utvidgade tolkning av chefer, tjänstemäns och aktieägares ansvar har mött massiv kritik eftersom den anses stå i strid med den traditionella bolagsrätten som normalt sett uppställer krav på ansvarsgenombrott för att för att ansvaret skall kunna utökas.¹⁰¹

10.2.1 Verksamhetsutövare

Trots att det finns fyra klasser av potentiellt ansvariga är det enligt huvudregeln verksamhetsutövaren som i de flesta fall utpekats som ansvarsbäraren.

I CERCLA definieras en verksamhetsutövare bland annat såsom "any person operating a facility". Den som över huvudtaget har befogenhet att kunna kontrollera aktiviteten på plats där utsläppen har skett har av domstolen ansetts vara inkluderad i definitionen av verksamhetsutövare. Denna utvidgade definition begränsas dock av det faktum att domstolen, i sin bedömning, inriktar sig på graden av kontroll som en person har över den aktuella verksamheten. Enbart det faktum att en person har en faktisk möjlighet att utöva kontroll

---

¹⁰¹ M-L.Larsson, C.Hedlund, P.Josefson, J.Norman, M.Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 93.

medför inte betalningsansvar eftersom det inte anses rimligt att kunna utpekas såsom ansvarssubjekt om kontrollen aldrig har utövats i realiteten.¹⁰² Det är alltså det subjekt som bedrivit verksamheten som skall svara för uppkomna skador. Det torde därmed vara en persons utövade kontroll snarare än legala formaliteter, såsom titlar, som spelar en avgörande roll i domstolens bedömning av vem som skall anses vara verksamhetsutövaren.

Vad närmare gäller begreppet kontroll inbegriper det såväl faktisk och juridisk kontroll som ekonomisk kontroll. Dessa olika typer av kontroll kan sammanfalla med varandra och det ena utesluter därför inte det andra. De olika kontrollmomenten bedöms emellertid individuellt vilket innebär att för att anses ha ekonomisk kontroll över en verksamhet förutsätts vare sig faktiskt eller juridiskt ansvar. För att anses ha faktisk och juridisk kontroll förutsätts således inte ett ekonomiskt ansvar för verksamheten. Det viktiga är att domstolen finner den som de facto styr verksamheten och som därmed skulle kunna ha förhindrat de uppkomna miljöskadorna.¹⁰³

11. Slutsats

Vad gäller kretsen potentiellt ansvariga för avhjälpande av förorenade områden kan vi se en skillnad mellan svensk och amerikansk rätt. För svensk del är det i nuläget endast verksamhetsutövaren som kan komma att bli ansvarig emedan det av amerikansk rätt framgår att det finns fyra klasser av potentiellt ansvariga subjekt av vilka verksamhetsutövaren återfinns i en av dessa klasser. Kretsen av potentiellt ansvariga är således större i USA än vad den är i Sverige. Sett ur ett europeiskt perspektiv kan den amerikanska miljöretten därför sägas vara unik. De amerikanska domstolarna har emellertid kritiserats för att vid utdömning av ansvar för avhjälpande inte anamma principerna för ansvarsgenombrott vilket traditionellt sätt krävs för att ansvar skall kunna utökas. Den breda definitionen möjliggör dock en utvidgad krets vilket också medför att man inte behöver utreda huruvida kriterierna för ansvarsgenombrott är uppfyllda eller inte. Risken att hållas ansvarig kan därför sägas vara större i miljörettsliga sammanhang än exempelvis i bolagsrettsliga sammanhang.

---

¹⁰² Ibid, s. 92 f.

¹⁰³ M-L.Larsson, C.Hedlund, P.Josefson, J.Norman, M.Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 153.

Sett ur ett miljöperspektiv är givetvis ett sådant ansvarsförhållande önskvärt men risken med ett brett ansvar, såsom det amerikanska, kan dock vara att företag med en alltför långsökt inblandning kan bli dömda till ett orimligt stort ansvar. Risken med en alltför snäv definition av ansvarssubjekt, såsom den svenska kan sägas vara i förhållande till den amerikanska, kan dock vara att man många gånger inte lyckas ställa någon till svars överhuvudtaget eftersom det många gånger är omöjligt att bevisa vem som är den faktiskt ansvarige vilket uppställs som krav. En sådan utgång är givetvis olycklig och sker på bekostnad av miljön. Det finns därför anledning att utreda huruvida det krävs en utvidgning av verksamhetsutövarbegreppet i MB 10 kap, en utredning som kan sägas bestå av två olika delfrågor.

För det första vad gäller det materiella innehållet i bestämmelsen anser jag att den nuvarande lydelsen i MB 10 kap 2 § inte kan sägas omfatta direktivets kontrollbegrepp. Jag delar miljöansvarsutredningens uppfattning om att en sådan tolkning inte finner något stöd vare sig i förarbeten eller praxis och att en sådan tolkning inte heller är möjlig mot bakgrund av paragrafens ordalydelse. Det är svårt att tydligt redogöra för vad som avses omfattas av kontrollbegreppet men det torde innefatta faktiskt juridisk eller ekonomisk kontroll och detta kan inte anses framgå av verbet bedriver vilket står att läsa i den svenska definitionen i MB 10 kap 2 §.¹⁰⁴ Det är därför nödvändigt att uttryckligen komplettera verksamhetsutövarbegreppet med direktivets kontrollbegrepp för att direktivets miniminivå skall kunna uppnås.

För det andra uppstår då frågan om detta utvidgade verksamhetsutövarbegrepp endast skall fogas till MB 10 kap eller om det skall införas en legaldefinition av begreppet verksamhetsutövare som är tillämpligt för hela miljöbalken. En utvidgad definition i endast MB 10 kap är inte att föredra enligt min mening eftersom detta skulle kunna få till följd att en skevhet i regleringen uppstår vilket man från lagstiftningssynpunkt måste undvika. Införs en uttrycklig verksamhetsutövardefinition som endast gäller för vissa situationer, exempelvis endast för MB 10 kap, innebär detta enligt sedvanlig lagstiftningsmetod en möjlighet till en e contrario tillämpning på övriga delar av miljöbalken. Detta skulle kunna få till följd att de svenska reglerna inte längre skulle anses överensstamma med exempelvis IPPC-direktivet.¹⁰⁵ Även regeringen ansåg att en generell definition av verksamhetsutövare skulle skapa det tydligaste regelverket men att ett sådant införande skulle kräva ytterligare utredning.

---

¹⁰⁴ SvJT 2005 s 511.

¹⁰⁵ J. Darpö, Yttrande över Miljöansvarsutredningens delbetänkande *Ett utvidgat miljöansvar*.

Sett ur rättssäkerhetssynpunkt och i ljuset av legalitetsprincipen anser jag det vara nödvändigt att komplettera nuvarande definition av verksamhetsutövare med direktivets kontrollbegrepp. För att svensk rätt skall kunna nå upp till EG-rätten på området måste kontrollbegreppet dock göras allmängiltigt för hela miljöbalkens tillämpningsområde. Detta för att undvika att andra svenska regler inte anses överensstämma med övriga gemenskapsrättsliga bestämmelser som också innefattar begreppet verksamhetsutövare. Det är inte tillräckligt att endast konstatera, såsom regeringen gjort, att det torde krävas ytterligare utredning för att kunna införa en allmängiltig definition. För att Sverige skall kunna uppnå den av EG-rätten satta nivån måste ett införande ske nu och en utredning måste därför påbörjas omedelbart.

En lösning har framförts vara att göra ett tillägg till MB 2 kap 3 §. Förslagsvis skulle då definitionen i miljöansvarsdirektivet kunna användas eftersom den definitionen till stora delar överensstämmer med såväl IPPC-direktivet som Seveso-direktivet. En legaldefinition av verksamhetsutövare i miljöbalken skulle ligga i linje med den allmänna miljörettsutvecklingen framförallt med utvecklingen inom EU: s miljörett.¹⁰⁶

Frågan om definitionen av verksamhetsutövare har flertalet gånger ansetts vara sammankopplat med frågan om ansvarsgenombrott och miljöansvarsutredningen ansåg sig ha löst frågan om ansvarsgenombrott med hjälp av den föreslagna utvidgade definitionen. Varken miljöansvarsutredningen eller regeringen ansåg dock inte att det finns ett behov av en lagfäst regel om ansvarsgenombrott på miljörettens område. Regeringen grundade sin bedömning på en enkätundersökning vilket jag anser vara en alldeles för vag grund. Regeringen framhåller att enkäten påvisar att behovet av en lagfäst regel hittills har varit sparsamt och att det därför inte finns något som talar för att behovet skulle komma att bli större i framtiden. Jag tycker att detta är ett anmärkningsvärt förhållningssätt från regeringens sida eftersom det är av allra största vikt att tänka preventivt när det gäller frågan om miljöskydd. När det gäller miljölagstiftning rör det sig om en annan typ av reaktör än i övriga lagstiftningssammanhang. Skador på miljön kan påverka och leda till konsekvenser för miljön för en lång tid framöver varför det är viktigt att agera i ett tidigt skede och det är viktigt att den aktör som faktiskt ligger bakom skadan kan tvingas ta sitt ansvar. Det kan inte anses vara en särskilt framåtblickande miljöpolitik att avvakta tills dess att ett behov uppstår.

---

¹⁰⁶ SvJT 2005 s 512.

Jag tror att en lagfäst regel på miljörettens område skulle tjäna ett syfte eftersom bakomliggande aktörer då skulle kunna hållas ansvariga. Givetvis finns det en risk med att de som bedriver verksamheter då inte kan förutse vad man komma att hållas ansvarig för men mot bakgrund av att miljön är en annan typ av reaktör än exempelvis aktiebolag och då det är av oerhörd stor vikt att vi får rätsida på föreliggande miljöproblem måste ansvariga kunna utpekas. En lagfäst regel om ansvarsgenombrott skulle också alldeles säkert tjäna ett preventivt syfte och motivera verksamhetsutövare att tillämpa ett miljötänk precis som tanken i preambeln till miljöansvarsdirektivet anges vara.

En lagfäst regel om ansvarsgenombrott kan ses som ett sätt att judificera de överhängande miljöhoten och däribland föroreningar. Jag tror att det finns all anledning att tro att det skulle vara effektivt att styra fram ett önskat miljöbeteende genom en lagfäst regel om ansvarsgenombrott. En överhängande risk för ett realiserat avhjälpandeansvar kan ändra företags förhållningssätt gentemot miljön och därmed fungera preventivt. Aldrig förr har väl miljön varit en så aktuell fråga som nu varför det finns anledning att tro att alltfler företag kommer att inse miljöfrågornas värde som konkurrensvapen. Jag är övertygad om att miljöhänsyn kommer att bli en viktig del i företagens sociala ansvar. Det finns en vilja hos företag att omnämnas i denna typ av sammanhang. USA:s etablerade miljöpolicy utgör ett bra exempel på att det är effektivt att styra fram ett önskat miljöbeteende. Den amerikanska etablerade miljöpolicyen kan ses som en effekt av de många positiva bieffekter som uppstått till följd av att alltfler företag väljer att miljöanpassa sina verksamheter eftersom det har visat sig generera lägre risker för ansvar, ökade ekonomiska vinster och goodwill.¹⁰⁷

Över hälften av de nationella miljö kvalitetsmål, som tillkom år 1999, är i princip omöjliga att nå till år 2020 vilket har varit målet redan från början. Bland de totalt 16 mål som inte kommer att hinna uppnås finner vi målet om en giftfri miljö vilket i allra högsta grad påverkas av hur avhjälpandet av förorenade områden upprätthålls. Såsom nämndes inledningsvis finns det över 80 000 identifierade förorenade områden i Sverige och mer än hälften av dessa hälften utgör någon fara för människors hälsa och miljö. Orsaken till detta misslyckande är flera. I vissa fall har målen varit för ambitiösa och ibland har man underskattat hur lång tid det egentligen tar för naturen att återhämta sig. Det grundläggande problemet uppges emellertid vara att det går alltför långsamt.¹⁰⁸ Oavsett orsaker är det uppenbart att något måste göras för

---

¹⁰⁷ M-L.Larsson, C.Hedlund, P.Josefson, J.Norman, M.Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, s. 147.

¹⁰⁸ Artikeln "Svenska miljömål är omöjliga att nå", GP den 1 april 2008.

att vi skall lyckas undvika den miljökatastrof som flertalet experter menar väntar runt hörnet. Ett sätt att kunna nå, i alla fall, målet om en giftfri miljö är att göra det möjligt att kunna identifiera den verkligt ansvarige så att avhjälpande av våra många förorenade områden kan påbörjas. En lagfäst regel om ansvarsgenombrott inom miljörettens område är kanske det instrument som krävs för att vi skall kunna uppnå det aktuella målet år 2020 och för att vi därefter skall kunna tillse att föroreningar undviks genom den överhängande risken om ett betalningsansvar.

Genom ett införande av en legaldefinition av verksamhetsutövare, innefattande miljöansvarsdirektivets kontrollbegrepp, bland de allmänna hänsynsreglerna samt en lagfäst regel om ansvarsgenombrott inom miljöretten skulle kretsen ansvariga tydliggöras. Avhjälpande av förorenade områden skulle därmed bli mindre komplicerat, mindre tidskrävande och mindre kostsamt för staten. Konsekvenserna av verksamheternas handlingar skulle tas omhand av de faktiska källorna till föroreningen och därmed skulle plikten att ta ansvar kunna upprätthållas.

12. Slutord

Jag anser således att det skall införas en ansvarsgenombrottsregel på miljörettens område men inte inom den svenska bolagsrätten. Detta mot bakgrund av principen om personlig ansvarsfrihet som jag anser vara av oerhörd stor betydelse för aktiebolagsformen. Det står dock domstolarna fritt att utveckla de principer som hittills har vuxit fram i rättspraxis vilket jag hoppas de utnyttjar i situationer där överträdelser sker eftersom det är av stor vikt att manipulationer av aktiebolagsformen inte accepteras. En lagfäst regel på miljörettens område anser jag skulle komplettera den relativt snäva och i viss mån otydliga definitionen av verksamhetsutövare. På så vis skulle avhjälpande av förorenade områden tillses. Miljön är en evigt föränderlig reaktör och miljöhänsyn måste därför i vissa fall prioriteras framför företagsekonomiska överväganden. Miljörättsliga ansvarsbestämmelser är troligtvis vad som krävs för att företag skall ta sitt sociala ansvar och därmed gå i bräsch för bevarandet av vår miljö.

13. Källförteckning

13.1 Offentligt tryck

13.1.1 Propositioner

Prop. 2006/07:95. Ett utvidgat miljöansvar

Prop. 2004/05:85. Ny aktiebolagslag

Prop. 1990/91:198. Om ändringar i aktiebolagslagen, m.m.

13.1.2 Statens offentliga utredningar

SOU 2006:39. Ett utvidgat miljöansvar

SOU 2001:1 Ny Aktiebolagslag

13.1.3 Övrigt

Yttrande över Miljöansvarsutredningens delbetänkande, *Ett utvidgat miljöansvar*, Uppsala universitet, Docent Jan Darpö, 2006-08-29

Karnov – lagkommentarer

13.2 Litteratur

Ulf Bernitz & Anders Kjellgren, *Europarättens grunder*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002

Stefan Brocker och Jan Grapat, *Ansvarsgenombrott*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1996

William Burnham, *Introduction to the Law and Legal System of the United States*, second edition, West Group Publishing

Patricia A. Carteaux, *The alter ego doctrine-Corporations-Shareholder Liability-Louisiana adopts a balancing test for Piercing the Corporate Veil*, Tulane Law Review, March 1984

Mark S. Cohen, *Grounds for Disregarding the Corporate Entity and Piercing the Corporate Veil*, American Jurisprudence Proof of Facts 3d

Kristina Forsbacka, *Behövs det ett utvidgat ansvar för förorenade områden?*, SvJT 2005 s 502-513

Roland Johansson, *Svenska miljömål är omöjliga att nå*, Göteborgs Posten den 1 april 2008

Reiner R. Kraakman, Paul Davies, Henry Hansmann, Gerard Hertig, Klaus J. Hopt, Hideki Kanda & Edward B. Rock, *The Anatomy of Corporate Law – A Comparative and Functional Approach*, Oxford University Press, New York 2007

Marie-Louise Larsson, Catarina Hedlund, Per Josefson, Johan Norman, Margareta Nydal, *Kreditgivaransvar vid miljöskada*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998

Gabriel Michanek & Charlotta Zetterberg, *Den svenska miljörätten*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2004

Gabriel Michanek & Charlotta Zetterberg, *Den svenska miljörätten*, Supplement november 2006, Iustus Förlag AB

Krister Moberg, *Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder*, Nerenius & Santérus Förlag AB, Stockholm 1998

Håkan Nial, Svante Johansson, *Svensk Associationsrätt – i huvuddrag*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm 2000

Annika Nilsson, *Introduktion till EU: s miljö rätt*, andra upplagan, Santérus förlag, Stockholm 2005

Torsten Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, Norstedts Juridik Stockholm 2005

Stanley Siegel, *Corporations and Other Business Organizations*, Fundamentals of American Law, New York University School of Law, Oxford University Press

Rolf Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, Upplaga 21:1, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006

13.4 Praxis

NJA 1947 s 647

NJA 1975 s 45

NJA 1982 s 244

NJA 1992 s 375

Fisser v. International Bank, 282 F.2d 34.

Luckenbach S.S. Co. v. W.R. Grace & Co., 267 F. 676, 681.

Northern Illinois Gas Co., Total Energy Leasing Corp., 502 F. Supp. 412, 419.

EG- domstolens mål nr C-334/92

13.5 Internetkällor

Erika Skogsjö, *Lägesbeskrivning av efterbehandlingsarbetet i landet 2007*, Naturvårdsverket, 2008-03-14, www.naturvardsverket.se - 2008-03-17